

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΤΜΗΜΑ: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: ΛΑΠΠΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗ

ΘΕΜΑ: «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΜΟΛΥΝΣΗ ΠΟΥ
ΠΡΟΚΑΛΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ»

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΑΣΣΙΑΝΙΔΗΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: 2018-2019

ΑΜ:084/11

Λάπα Βασιλική

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ

1.1 Ορισμός και Χαρακτηριστικά Ξενοδοχειακής Μονάδας

1.2 Ιστορική Αναδρομή

1.3 Τύποι ξενοδοχείων

1.4 Κατηγορίες ξενοδοχείων

1.4.1 Ξενοδοχείο Κλασικού Τύπου

1.4.2 Ξενοδοχείο Τύπου Μοτέλ

1.4.3 Ξενοδοχείο Τύπου Επιπλωμένων Διαμερισμάτων

1.4.4 Ξενοδοχείο Κλασικού Τύπου και Τύπου Επιπλωμένων Διαμερισμάτων (Μικτού)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΙΑΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ

2.1 Η έννοια του Φυσικού Περιβάλλοντος

2.2 Η έννοια της Μόλυνσης του Περιβάλλοντος

2.3 Φυσικό Περιβάλλον και Τουρισμός

2.4 Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις των Ξενοδοχειακών Μονάδων

2.4.1 Γενικά

2.4.2 Επιπτώσεις των Ξενοδοχειακών μονάδων σε κάθε στάδιο της ζωής του

2.4.2.1 Επιπτώσεις κατά το Στάδιο Σχεδιασμού

2.4.2.2 Επιπτώσεις κατά το Στάδιο Κατασκευής

2.4.2.3 Επιπτώσεις κατά το Επιχειρησιακό στάδιο

2.4.2.4 Επιπτώσεις κατά το στάδιο Κλεισίματος

2.4.3 Επιπτώσεις των Ξενοδοχειακών μονάδων σε Φυσικούς Πόρους και στο Περιβάλλον

2.4.3.1 Υδατικοί Πόροι

2.4.3.2 Υποβάθμιση του Εδάφους και του υπεδάφους

2.4.3.3 Στερεά απόβλητα και σκουπίδια

2.4.3.4 Υγρά Απόβλητα

- 2.4.3.5 Αισθητική ρύπανση**
- 2.4.3.6 Φυσικές Επιπτώσεις**
- 2.4.3.7 Απώλεια της Βιοποικιλότητας**
- 2.4.3.8 Ατμοσφαιρική ρύπανση και θόρυβος**
- 2.4.3.9 Κλιματική αλλαγή**
- 2.4.3.10 Ενέργεια**
- 2.4.3.11 Μείωση της στιβάδας του όζοντος**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ

- 3.1 Περιβαλλοντικός σχεδιασμός και έλεγχος**
- 3.2 Σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης**
  - 3.2.1 Ορισμός**
  - 3.2.2 Σύστημα Διαχείρισης**
  - 3.2.3 Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης**
  - 3.2.4 Περιβαλλοντική διαχείριση των ξενοδοχείων**
  - 3.2.5 Υφιστάμενα Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης**
    - 3.2.5.1 Το EMAS (Eco-Management and Audit Scheme)**
    - 3.2.5.2 Το Πρότυπο ISO 14000**
    - 3.2.5.3 ISO 14001**
    - 3.2.5.4 Σύγκριση των προτύπων**
  - 3.2.6 Λεπτομερής ανάλυση του ISO 14001**
    - 3.2.6.1 Απαιτήσεις ISO 14001**

3.2.7 Περιβαλλοντική πολιτική

3.2.8 Ευρωπαϊκό οικολογικό σήμα (ECOLABEL)

3.2.9 Green Key

3.2.10 LEED (Leadership in Energy and Environmental Design)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία με θέμα « Περιβαλλοντική Μόλυνση που προκαλείται από τις ξενοδοχειακές μονάδες» προσπαθεί να βοηθήσει τον αναγνώστη να κατανοήσει τις επιπτώσεις που επιφέρει γενικότερα στο περιβάλλον μια ξενοδοχειακή μονάδα σε όλη τη φάση της ζωής της. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται περιγραφή μιας ξενοδοχειακής μονάδας. Αρχικά δίνεται ο ορισμός και ακολουθεί η ιστορική αναδρομή. Στη συνέχεια γίνεται προσπάθεια μιας διεξοδικής ανάλυσης των τύπων και των κατηγοριών που επικρατούν.

Στο δεύτερο κεφάλαιο που ακολουθεί εξηγείται τι είναι φυσικό περιβάλλον και τι η μόλυνση αυτού. Έπειτα περιγράφονται αναλυτικά οι επιπτώσεις των ξενοδοχειακών μονάδων στους φυσικούς πόρους σε τοπικό αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφεται η περιβαλλοντική διαχείριση των ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων, ποια συστήματα υπάρχουν τονίζοντας τους στόχους, τον σκοπό και τις απαιτήσεις αυτών. Ακολουθούν τα συμπεράσματα και η βιβλιογραφική αναφορά

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ

1.2 Ορισμός και Χαρακτηριστικά Ξενοδοχειακής Μονάδας

Μπορούν να δοθούν διάφοροι ορισμοί όσον αφορά την έννοια του Ξενοδοχείου λόγω του ευρέως φάσματος που καλύπτουν όσον αφορά τις παροχές, την τοποθεσία και τις ανάγκες τις οποίες καλύπτουν . Γενικά ως Ξενοδοχείο μπορεί να χαρακτηρίζεται η επιχείρηση που λειτουργεί εντός ή εκτός των πόλεων και προσφέρει κατάλυμα με ή

χωρίς διατροφή. Ειδικότερα όμως, ξενοδοχείο θεωρείται η επιχείρηση, η οποία νοικιάζει καταλύματα και κατά περίπτωση διαθέτει πρόσθετες υπηρεσίες, όπως η διατήρηση και η λειτουργία εστιατορίων, μπαρ και διάφορων άλλων συμπληρωματικών προϊόντων, τα οποία σχετίζονται σύμφωνα με τις ανάγκες φιλοξενούμενων ατόμων. Οι υπηρεσίες αυτές παρέχονται με την καταβολή χρηματικού ποσού (Τερζάκης, Α., 2003).

Το 1994 ο Medlik, ορίζει ως ξενοδοχείο ένα συγκρότημα διαφορετικών υπηρεσιών, οι οποίες συγκεντρώνονται οργανωμένες στο χώρο μιας επιχείρησης, με απώτερο σκοπό το συνολικό κέρδος. Τέτοιου είδους υπηρεσίες μπορούν να είναι κομμωτήρια, υποκαταστήματα ή παραρτήματα τραπεζών και ταχυδρομείων, χώροι συγκεντρώσεων, εστίασης, διασκέδασης και φιλοξενίας. Συνεπώς ένα ξενοδοχείο είναι μια επιχείρηση υψηλής αποδοτικότητας, η οποία προσφέρει τις ποικίλες υπηρεσίες της έναντι χρηματικής αμοιβής. Όμως η αποδοτικότητα του καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την αποτελεσματική λειτουργία των επιμέρους τμημάτων.

Γενικά στον τομέα των τουριστικών καταλυμάτων το μεγαλύτερο ποσοστό κατέχουν τα ξενοδοχεία. Με τον όρο τουριστικά καταλύματα νοούνται οργανωμένες επιχειρήσεις, οι οποίες αναγνωρίζονται από το σύνολο του τομέα παραγωγής και παροχής τουριστικών υπηρεσιών, με ιδιαίτερο ρόλο στον τουριστικό κλάδο (Zacharatos, 1984).

Οι διάφορες κατηγορίες ξενοδοχείων, όπως και τα χαρακτηριστικά αυτών αποτελούν τα κύρια γνώρισμα, τα οποία διαμορφώνουν το χαρακτήρα του ξενοδοχειακού συγκροτήματος. Το πρώτο γνώρισμα που προσδιορίζει ένα ξενοδοχείο είναι η περιοχή στην οποία βρίσκεται. Το χαρακτηριστικό αυτό αποτελεί έναν πολύ σημαντικό παράγοντα προσδιορισμού του χαρακτήρα του ξενοδοχείου, αφού αυτός είναι ένας τρόπος για να κατηγοριοποιηθεί. Για παράδειγμα, αν ένα ξενοδοχείο έχει στη φύση κοντά σε βουνό ή σε θάλασσα χαρακτηρίζεται ως παραθεριστικό. Επόμενο γνώρισμα είναι οι εγκαταστάσεις που διαθέτει η ξενοδοχειακή μονάδα καθώς και οι διευκολύνσεις που μπορεί να παρέχει από πλευράς παροχής υπηρεσιών, όπως η ύπαρξη εστιατορίου, μπαρ, χώρων αναψυχής και άθλησης, χώροι δραστηριοτήτων για παιδιά κ.λ.π.. Το επόμενο χαρακτηριστικό γνώρισμα μπορεί να θεωρηθεί και το σημαντικότερο που διαθέτει ένα ξενοδοχείο και αυτό είναι η εξυπηρέτηση προς το καταναλωτικό κοινό. Κάθε ξενοδοχείο διαθέτει μια διαφορετική ποικιλία

παρεχόμενων υπηρεσιών, όπου ανάλογα με το είδος και την ποιότητά του μπορεί να το χαρακτηρίσει. Άλλο ένα βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα είναι η εικόνα με την οποία παρουσιάζεται-διαφημίζεται-λανσάρεται στο καταναλωτικό κοινό και εν προκειμένω στους μελλοντικούς του πελάτες και οι τρόποι με τους οποίους γίνονται αντιληπτές από τους καταναλωτές οι υπηρεσίες που δύναται να προσφέρει. Το τελευταίο χαρακτηριστικό γνώρισμα είναι το κόστος των υπηρεσιών του, δηλαδή το οικονομικό αντάλλαγμα που πρέπει να προσφέρουν οι εν δυνάμει πελάτες, ώστε να εκμεταλλευτούν τις παροχές του ξενοδοχείου. Ο συνδυασμός όλων των παραπάνω χαρακτηριστικών αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι τόσο της γενικής εικόνας μιας ξενοδοχειακής μονάδας όσο και της κατηγοριοποίησης του (Jones & Lockwood, 1989).

1.2 Ιστορική Αναδρομή

Η ιστορία των ξενοδοχείων είναι τόσο παλιά όσο περίπου είναι και η ύπαρξη του ανθρώπινου πολιτισμού. Στην Αρχαία Ελλάδα η φιλοξενία ήταν πολύ σημαντική και την θεωρούσαν ως μια πράξη αρετής. Οι ξένοι είχαν προστάτες τον Ξένιο Δία, την Αθηνά την Ξενία, όπως και τους Διόσκουρους Κάστωρ και Πολυδεύκη. Υπήρχε θεία απαίτηση για την περιποίηση των ξένων και ήταν αμάρτημα η κακή αντιμετώπισή τους. Σε κάθε ξένο, ανεξάρτητα στην τάξη στην οποία ανήκε, του παρέχονταν ένα ειδικό δωμάτιο, ο «ξενώνας». Οι ελληνικές πόλεις, σε περιπτώσεις εορτών, αθλητικών εκδηλώσεων και πανηγυρισμών, εκτός από το πλήθος των επισκεπτών, δέχονταν και αντιπροσωπείες από άλλες πόλεις. Τότε με τη μεσολάβηση της πολιτείας, η φιλοξενία ανατέθηκε σε ορισμένους πολίτες οι οποίοι αντιπροσώπευαν την πόλη, οπότε δημιουργήθηκε ο θεσμός της δημόσιας φιλοξενίας(<http://www.dratte.gr/ARTHRA/2006hotelstory.htm>).

Με το πέρασμα του χρόνου εμφανίστηκαν τόσο δημόσια όσο και ιδιωτικά ξενοδοχεία, με την ονομασία «πανδοχεία» ή «καταγώγια». Τα καταγώγια χτίζονταν δίπλα σε ναούς ή σε περιοχές όπου διοργανώνονταν εορτές και αγώνες, όπως στην Αρχαία Ολυμπία, στους Δελφούς και στην Επίδαυρο. Τα καταγώγια εκείνης της εποχής ήταν πολυτελή πέτρινα διώροφα ή τριώροφα κτίσματα όπως το καταγώγιο της Επιδαύρου δυναμικότητας 100 δωματίων, το Λεωνίδαίο στην Ολυμπία μήκους 154

μέτρων, το καταγώγιο της Θεάς Αρτέμιδας στη Μαγνησία, το καταγώγιο της Δήλου κ.ά. (<http://www.dratte.gr/ARTHRA/2006hotelstory.htm>).

Από την άλλη πλευρά τα πανδοχεία ήταν ιδιωτικά και κερδοσκοπικά σε αντίθεση με τα καταγώγια τα οποία ήταν συνήθως δημόσια και αφιλοκερδή και διακρίνονταν σε διάφορες κατηγορίες ανάλογα με τις παροχές τους και την πολυτέλειά τους. Ορισμένα από αυτά παρείχαν μόνο δωμάτιο, ενώ ορισμένα άλλα δωμάτιο με διατροφή και συμπληρωματικές υπηρεσίες που κάλυπταν τις ανάγκες του ταξιδιώτη. Οι υπηρεσίες αυτές, καθώς και το όλο προϊόν, αρχικά ήταν υποτυπώδεις, αλλά με την πάροδο του χρόνου και την αύξηση του ανταγωνισμού βελτιώθηκαν εντυπωσιακά (<http://www.dratte.gr/ARTHRA/2006hotelstory.htm>).

Στο Βυζάντιο υπήρχαν πολλά πανδοχεία και καπηλεία, διαφορετικών κατηγοριών. Παράλληλα με την ιδιωτική ξενία, η εκκλησία στο Βυζάντιο δημιούργησε τον θεσμό των ξενώνων, οι οποίοι κύρια ήταν φιλανθρωπικά ξενοδοχεία. Την εποχή της Τουρκοκρατίας, οι ξενώνες κατασχέθηκαν ή καταστράφηκαν και τα πανδοχεία σταδιακά έπαψαν να λειτουργούν. Τη φιλοξενία προσέφεραν τα «Χάνια» και τα «Καραβάν Σεράϊα». Μετά την απελευθέρωση το 1828, ιδρύθηκε το πρώτο ξενοδοχείο στο Ναύπλιο το 1834 με την επωνυμία «Ξενοδοχείον του Λονδίνου», το οποίο φιλοξένησε τους πρώτους επίσημους ξένους του νεότευκτου ελληνικού κράτους. Το 1835 η Αθήνα απέκτησε το δικό της ξενοδοχείο, με το όνομα «Νέον Ξενοδοχείον», ενώ το 1878 λειτούργησε σαν ξενοδοχείο η ιστορική «Μεγάλη Βρετανία» στη θέση που είναι σήμερα (<http://www.dratte.gr/ARTHRA/2006hotelstory.htm>).

Πολλά από τα ξενοδοχεία της Ελλάδας που λειτουργούν σήμερα, στεγάζονται σε χώρους που αρχικά χρησιμοποιήθηκαν για άλλο σκοπό και στη συνέχεια διαμορφώθηκαν σε ξενοδοχεία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το ιστορικό ξενοδοχείο «Ιμαρέτ» της Καβάλας, το πάλαι ποτέ ιεροδιδασκαλείο που έκτισε ο Μωχάμετ το 19ο αιώνα. Άλλα πάλι, κτίστηκαν τα τελευταία χρόνια σε ιστορικές περιοχές που επιβάλλουν συγκεκριμένους όρους δόμησης και αρχιτεκτονικής όπως οι «Σκήτες» στη Χαλκιδική, ένα ξενοδοχείο που βρίσκεται στις πύλες της Αθωνικής μοναστικής κοινότητας, σε μία περιοχή η οποία είναι επίσημα προστατευόμενη, υπό την αιγίδα της UNESCO, ως τόπος Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους και σημαντικής Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Αντίστοιχα, το συγκρότημα παραδοσιακών κατοικιών «Εσπέρας» στη Σαντορίνη, χρησιμοποίησε αυθεντικά σπίτια, με τοίχους

σκαλισμένους στον ηφαιστειακό βράχο του νησιού. Επιπλέον, κάποια από τα αρχοντικά του 18ου και 19ου αιώνα, μεταμορφώθηκαν σε ξενοδοχεία ή ξενώνες. Το «La Moara» στο Νυμφαίο Φλώρινας διατηρεί ακόμη και τις αυθεντικές «μουσάντρες» (παραδοσιακές ντουλάπες) μαζί με πολλές από τις οικογενειακές αντίκες. Οι Πύργοι και τα Παλάτια των Ενετών ή των Γενοβέζων, οι οποίοι πλέον έχουν κατάλληλα διαμορφωθεί δίνουν τη δυνατότητα διαμονής σε όσους επιθυμούν να ζήσουν μια διαφορετική ατμόσφαιρα (<http://www.glhs.gr>).

Τις τελευταίες δεκαετίες, λόγω της συνεχόμενης αύξησης του τουρισμού, νέες ξενοδοχειακές μονάδες κατασκευάζονται σχεδόν σε όλη της επικράτεια της χώρας και έχουν ως σκοπό να καλύψουν τις ανάγκες ακόμη και των πιο απαιτητικών πελατών. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την επιβάρυνση του περιβάλλοντος σε όλα σχεδόν τα επίπεδα με αποτέλεσμα να είναι επιτακτική ανάγκη η λήψη μέτρων (<http://www.glhs.gr>).

1.3 Τύποι ξενοδοχείων

Τα ξενοδοχεία μπορούν να διακριθούν σε παρα πολλές κατηγορίες ανάλογα με τις ανάγκες και τις λειτουργίες που καλύπτουν. Κάποιες από τις κατηγορίες αυτές αναφέρονται παρακάτω (Χατζηβέργης Κ., 2012):

Ανάλογα στο κοινό που απευθύνονται:

- ✓ Αμιγείς τουριστικές επιχειρήσεις: εξυπηρετούν αποκλειστικά τουρίστες, όπως τα παραθαλάσσια ξενοδοχεία
- ✓ Μικτού χαρακτήρα εφόσον εξυπηρετούν και άλλες ομάδες πελατών.

Ανάλογα με τη χρονική διάρκεια λειτουργίας τους υπάρχουν τα:

- ✓ Συνεχούς λειτουργίας: λειτουργούν καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, σε περιοχές που παρουσιάζουν συνεχή κίνηση όλο το χρόνο
- ✓ Εποχικής λειτουργίας: λειτουργούν μια ορισμένη χρονική περίοδο, καλοκαίρι ή χειμώνα

Ανάλογα με τον τόπο εγκατάστασης :

- ✓ Αστικά ξενοδοχεία, τα οποία βρίσκονται μέσα στις πόλεις.

- ✓ Παραθεριστικά ξενοδοχεία , τα οποία βρίσκονται μακριά από πόλεις αλλά συνήθως κοντά σε ακτές, σε περιοχές με καλό κλίμα, με αξιόλογο φυσικό περιβάλλον και αξιοθέατα,
- ✓ Ορεινά ξενοδοχεία όπου διακρίνονται σε ορεινά χειμερινών διακοπών και ορεινά θερινών διακοπών
- ✓ Συγκοινωνιακών κέντρων ξενοδοχεία, τα οποία λειτουργούν κοντά σε σταθμούς συγκοινωνιακών μέσων,
- ✓ Ιαματικών πηγών ξενοδοχεία, τα οποία βρίσκονται και λειτουργούν σε μέρη όπου υπάρχουν ιαματικές πηγές.
- ✓ Ιδιόμορφα μέσα σε συγκοινωνιακά μέσα είναι οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, οι οποίες είναι εγκατεστημένες μέσα σε πλοία κυρίως σε κρουαζιερόπλοια, σιδηροδρομικά οχήματα κ.α.

Ανάλογα με την κτιριακή τους συγκρότηση

- ✓ Συνήθη ξενοδοχεία που αποτελούνται από ένα κτίριο Μονομπλόκ.
- ✓ Μικτά ξενοδοχεία που εκτός από το συνηθισμένο κτίριο διαθέτουν και bungalows.
- ✓ Περιπτεριακά ξενοδοχεία τα οποία αποτελούνται από μικρά περίπτερα.

Ανάλογα με τα προσφερόμενα αγαθά

- ✓ Ξενοδοχεία απλής εκμετάλλευσης που προσφέρουν μόνο ύπνο και ανήκουν συνήθως σε χαμηλές κατηγορίες και απευθύνονται σε πελατεία μικρών εισοδημάτων.
- ✓ Ξενοδοχεία σύνθετης εκμετάλλευσης, όπου προσφέρουν εκτός από ύπνο και διατροφή είτε πλήρη είτε μερική
- ✓ Ξενοδοχεία πολυσύνθετης εκμετάλλευσης, τα οποία προσφέρουν ύπνο, διατροφή, και άλλες ανέσεις. Οι επιχειρήσεις αυτής της κατηγορίας διαθέτουν αρκετούς κλάδους εκμετάλλευσης όπως μπαρ, εστιατόρια, κέντρα αναζωογόνησης, αίθουσες ψυχαγωγίας, κ.α..

1.4 Κατηγορίες ξενοδοχείων

Είναι σχεδόν αδύνατο να δοθεί ένας αυτούσιος ορισμός για διαφορετικές κατατάξεις ξενοδοχείων, καθώς η μετάβαση από έναν τύπο σε έναν άλλο μπορεί πολύ εύκολα να επιτευχθεί λόγω των μικρών διαφορών που μπορεί να παρουσιάζουν μεταξύ τους (Seitz, 1997). Σύμφωνα με τον Hänszler (2000) το είδος των επιχειρήσεων των ξενοδοχείων μπορεί να δομηθεί ανάλογα με την ποιότητα των προσφορών, την έκταση και το μέγεθος .

Η ελβετική ταξινόμηση των ξενοδοχείων, εισήχθη από το hotelleriesuisse (Swiss Hotel Association) το 1979, είναι διεθνώς γνωστή ως *exemplary*. Ήταν το πρώτο ιδιωτικό σύστημα ταξινόμησης σε παγκόσμιο επίπεδο και εξακολουθεί να είναι υπόθεση *sui generis*. Συχνά αποτελεί τη βάση των συστημάτων ταξινόμησης σε άλλες χώρες. Καθώς οι διεθνείς απαιτήσεις ποιότητας και οι ανάγκες των καταναλωτών στον ξενοδοχειακό κλάδο συνεχώς μεταβάλλονται και αυξάνονται, το ελβετικό σύστημα ταξινόμησης ξενοδοχείων προσαρμόζεται σε έναν κύκλο πέντε ετών. Σήμερα, περίπου το 77% των ελβετικών ξενοδοχείων ταξινομούνται σύμφωνα με την ελβετική ταξινόμηση ξενοδοχείων (Hotelsterne, 2011).

Τα συστήματα κατάταξης ξενοδοχείων σε κατηγορίες προέκυψαν από την ανάγκη των ταξιδιωτών για αξιόπιστη πληροφόρηση, σχετικά με τις προσφερόμενες υπηρεσίες, εγκαταστάσεις και ανέσεις. Η πιστοποίηση ενός ξενοδοχείου με έναν αριθμό αστερών αποτελεί για τον επισκέπτη μια διαβεβαίωση ότι το ξενοδοχείο θα του παρέχει υπηρεσίες, σύμφωνες με τις προδιαγραφές της αντίστοιχης κατηγορίας.

Το πιο διαδεδομένο και διεθνώς αποδεκτό σύστημα κατηγοριοποίησης των ξενοδοχείων είναι το σύστημα ταξινόμησης με αστέρια από ένα (*) έως πέντε (*****). Στην κατηγορία αυτή έχουμε: 1 αστέρων (απλή), 2 αστέρων (άνετα), 3 αστέρων (μεσαία τάξη), 4 αστέρων (πρώτης κατηγορίας) και 5 αστέρων (πολυτελή). Από το 2011, ισχύει η έκτη κατηγορία "Swiss Lodge" για τη δήλωση ξενοδοχείων χωρίς άστρα. Επιπλέον, σε κάθε κατηγορία «ανώτερη» μπορεί να επιτευχθεί εάν το ξενοδοχείο προσφέρει εξαιρετικές υπηρεσίες. Τα ξενοδοχεία με πρωινό επιτρέπεται να φτάνουν μόνο στα τέσσερα αστέρια συν ανώτερη, αντί των πέντε αστέρων και των ανώτερων. Για την ταξινόμηση των ξενοδοχείων, το hotelleriesuisse επεξεργάστηκε μια λίστα ελέγχου κριτηρίων. Αυτός ο κατάλογος ελέγχου υποδιαιρείται σε έξι περιοχές: κτίριο / χώρος προσφοράς, εξοπλισμός επίπλωσης / εξοπλισμός, υπηρεσίες, αναψυχή και αίθουσες σεμιναρίων. Συνολικά, ο κατάλογος ελέγχου αποτελείται από

270 διαφορετικά κριτήρια. Το σύστημα αυτό αν και σε πολλές χώρες προϋπήρχε καθιερώθηκε και επίσημα από τον οργανισμό [HOTREC](#) (Hotels, Restaurants & Cafés in Europe κάτω από την αιγίδα του οποίου βρίσκονται 39 ενώσεις από 24 ευρωπαϊκές χώρες) ο οποίος το 2007 συνέταξε European Hospitality Quality scheme (EHQ) που έχει διαπιστευτεί από τους υφιστάμενους εθνικούς φορείς ελέγχου για την αξιολόγηση των ξενοδοχείων κάθε ευρωπαϊκής χώρας (Hotelstars, 2010).

Το σύστημα αυτό άρχισε να ισχύει στις χώρες αυτές τον Ιανουάριο του 2010, με εξαίρεση την Ουγγαρία, την Ελβετία και την Ολλανδία, οι οποίες είχαν επιλέξει μεταγενέστερες ημερομηνίες για την αλλαγή. Αργότερα περισσότερες χώρες έχουν προσχωρήσει στην HOTREC υιοθετώντας το σύστημα της «ένωσης hotelstars»: η Εσθονία (2011), η Λετονία (2011), η Λιθουανία (2011), το Λουξεμβούργο (2011), η Μάλτα (2012), το Βέλγιο (2013), η Δανία (2013) και η Ελλάδα (2013). Το σύστημα «[European Hotelstars Union](#)» βασίζεται στο προγενέστερο γερμανικό σύστημα hotelstars που είχαν ευρέως επηρεάσει τις ταξινομήσεις των ξενοδοχείων στο κέντρο της Ευρώπης, με πέντε αστέρια και Superior σήμα extra σημαίας . Αντί για ένα ελάχιστο μέγεθος του δωματίου και απαιτούμενες εγκαταστάσεις ντους (π.χ. μια μπανιέρα σε ένα ξενοδοχείο τεσσάρων αστέρων), υπάρχει ένας κατάλογος κριτηρίων με 21 τίτλους που περιλαμβάνει 270 στοιχεία, τα οποίων μερικά είναι υποχρεωτικά για ένα «αστέρι» και άλλα προαιρετικά . Τα κύρια κριτήρια αφορούν (Hotelstars, 2010). :

- ✓ Συνθήκες Καθαριότητας και Υγιεινής,
- ✓ Γενική κατάσταση
- ✓ Γενική Εντύπωση του ξενοδοχείου

Εκτός από την παραπάνω κατηγορία έχουν εμφανιστεί και κάποιες άλλες κατηγορίες γνωστές και ως ειδικές κατηγορίες, οι οποίες παρέχουν πρόσθετες πληροφορίες σχετικά με το χαρακτήρα, τους πελάτες-στόχους και την υποδομή ενός ξενοδοχείου (Εκτός από το αστέρι, τα ταξινομημένα ξενοδοχεία μπορούν να υποβάλουν αίτηση για τις ακόλουθες κατηγορίες εξειδίκευσης: hotel Excelsior, , Το ξενοδοχείο "Kids Hotel", το ξενοδοχείο "Congress Hotel", το "Country Guest House", το "Eco Hotel", το Seminar Hotel, το ξενοδοχείο Tennis, το Bike Hotel, I ' , Wellness Hotel II ' , Unique 'και' International Chain Hotel '(Hotelsterne, Spezialisierungskategorien). Ένα ξενοδοχείο μπορεί να ταξινομηθεί για τρεις κατηγορίες διαφορετικών ειδικοτήτων .

Προκειμένου να επιτευχθεί μία από αυτές τις κατηγορίες ειδίκευσης πρέπει να πληρούνται ειδικές προϋποθέσεις Σύμφωνα με τα παραπάνω χαρακτηριστικά οι κατηγορίες είναι οι οποίες υπάρχουν περιγράφονται ακολούθως (Bügler T., 2011) .

1.4.1 Ξενοδοχείο Κλασικού Τύπου

Είναι ξενοδοχείο πόλης ή παραθερισμού που περιλαμβάνει κοινόχρηστους χώρους υποδοχής, παραμονής, εστίασης και αναψυχής πελατών, υπνοδωμάτια (τουλάχιστον δέκα) απλά ή με ιδιαίτερα λουτρά και βοηθητικούς χώρους.

Τα ξενοδοχεία κλασσικού τύπου ιδρύονται, εφ' όσον η σχετική χρήση επιτρέπεται από τις κείμενες διατάξεις, εντός σχεδίου πόλης, εντός πόλεων ή οικισμών με εγκριμένο σχέδιο, εντός οριοθετημένων οικισμών χωρίς σχέδιο, εκτός σχεδίου αλλά εντός ΖΟΕ ή εκτός σχεδίου. Διατάσσονται σε ένα κτίριο ή περισσότερα κτίρια ή συγκροτήματα που αποτελούν, όμως ενιαίο σύνολο μέσα σε ενιαίο οικόπεδο.

Τα ξενοδοχεία κλασσικού τύπου κατατάσσονται σε πέντε κατηγορίες αστερών: πέντε αστερών (5*), τεσσάρων αστερών (4*), τριών αστερών (3*), δύο αστερών (2*), ενός αστερός (1*). Στην κατηγορία ενός αστερός (1*) κατατάσσονται μόνο ξενοδοχεία προερχόμενα από μετατροπές υφισταμένων κτιρίων και όχι ξενοδοχεία τα οποία ανεγείρονται εξ υπ' αρχής. Εάν υφιστάμενο κτίριο μετατραπεί σε ξενοδοχείο κλασσικού τύπου κατηγορίας ενός αστερός (1*) δεν μπορεί να επεκταθεί με προσθήκη δωματίων και κλινών, όμως να υποστεί προσθήκες, που αποβλέπουν στη βελτίωση των παρεχομένων υπηρεσιών (προσθήκη λουτρών σε απλά δωμάτια, αύξηση κοινοχρήστων χώρων κ.λ.π) (<http://www.hotelsline.gr/>).

1.4.2 Ξενοδοχείο Τύπου Μοτέλ

Είναι ξενοδοχείο που περιλαμβάνει κοινόχρηστους χώρους υποδοχής, παραμονής, εστίασης και αναψυχής πελατών, υπνοδωμάτια (τουλάχιστον δέκα) με ιδιαίτερα λουτρά και βοηθητικούς χώρους.

Τα ξενοδοχεία τύπου Motel ιδρύονται, εφ' όσον η σχετική χρήση επιτρέπεται από τις κείμενες διατάξεις, εκτός σχεδίου αλλά εντός ΖΟΕ ή εκτός σχεδίου, εκτός οικισμών

και γενικά εκτός κατοικημένων περιοχών ή στις παρυφές τέτοιων περιοχών, αλλά απαραίτητως επί οδικών αρτηριών μεγάλης κυκλοφορίας, που ενώνουν μεγάλα αστικά ή τουριστικά κέντρα και εμφανίζουν σημαντική κίνηση αυτοκινήτων (εθνικό - επαρχιακό δίκτυο). Διατάσσονται σε ένα κτίριο ή περισσότερα κτίρια ή συγκροτήματα που αποτελούν, όμως, ενιαίο σύνολο μέσα σε ενιαίο οικόπεδο και αποβλέπουν κατά κύριο λόγο στην εξυπηρέτηση όσων διακινούνται με αυτοκίνητο. Υποχρεωτικά διαθέτει εκτεταμένο χώρο στάθμευσης αυτοκινήτων, δηλαδή μία θέση αυτοκινήτου ανά δωμάτιο, και επιπλέον για στάθμευση τουριστικών λεωφορείων. Επίσης μπορεί να διαθέτουν εκτεταμένο χώρο εστίασης και αναψυχής, που απευθύνεται και σε διερχόμενους πελάτες. Επιτρέπεται επίσης να διαθέτουν σταθμό βενζίνης.

Τα ξενοδοχεία τύπου μοτέλ κατατάσσονται σε δύο (2) κατηγορίες : τεσσάρων αστερών (4*) και τριών αστερών (3*) (<http://www.hotelsline.gr/>).

1.4.3 Ξενοδοχείο Τύπου Επιπλωμένων Διαμερισμάτων

Είναι ξενοδοχείο πόλης αλλά και παραθερισμού, το οποίο διαθέτει κοινόχρηστους χώρους υποδοχής και παραμονής πελατών, βοηθητικούς χώρους και περιλαμβάνει διαμερίσματα ενός, δύο ή περισσότερων κύριων χώρων με πλήρες λουτρό και μικρό μαγειρείο.

Τα ξενοδοχεία τύπου Επιπλωμένων Διαμερισμάτων ιδρύονται, εφ' όσον η σχετική χρήση επιτρέπεται από τις κείμενες διατάξεις, σε περιοχές εντός σχεδίου πόλης, (εντός πόλεων ή οικισμών με εγκριμένο σχέδιο), εντός οριοθετημένων οικισμών χωρίς σχέδιο, εκτός σχεδίου αλλά εντός ΖΟΕ ή εκτός σχεδίου. Διατάσσονται σε ένα ή περισσότερα κτίρια ή συγκρότημα κτιρίων, που αποτελούν, όμως, ενιαίο σύνολο μέσα σε ενιαίο οικόπεδο.

Τα ξενοδοχεία τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων κατατάσσονται σε πέντε (5) κατηγορίες αστερών: πέντε αστερών (5*), τεσσάρων αστερών (4*), τριών αστερών (3*), δύο αστερών (2*), ενός αστερός (1*). Στην κατηγορία ενός αστερός (1*) κατατάσσονται μόνο ξενοδοχεία επιπλωμένων διαμερισμάτων προερχόμενα από μετατροπές υφισταμένων κτιρίων και όχι ξενοδοχεία τα οποία ανεγείρονται εξ υπ'

αρχής. Εάν υφιστάμενο κτίριο μετατραπεί σε ξενοδοχείο τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων κατηγορίας 1* δεν μπορεί να επεκταθεί με προσθήκη διαμερισμάτων και κλινών, μπορεί όμως να υποστεί προσθήκες, που αποβλέπουν στη βελτίωση των παρεχομένων υπηρεσιών (αύξηση κοινοχρήστων χώρων κ.λ.π.) (<http://www.hotelsline.gr/>).

1.4.4 Ξενοδοχείο Κλασικού Τύπου και Τύπου Επιπλωμένων Διαμερισμάτων (Μικτού)

Το ξενοδοχείο κλασικού τύπου και τύπου επιπλωμένων διαμερισμάτων (ξενοδοχείο μικτού τύπου) είναι συνήθως ξενοδοχείο παραθερισμού διαθέτοντας κοινόχρηστους χώρους υποδοχής, παραμονής, εστίασης και αναψυχής πελατών, καταστήματα για την εξυπηρέτηση των πελατών, βοηθητικούς χώρους καθώς και χώρους διανυκτέρευσης σε δωμάτια με λουτρό ή διαμερίσματα ενός, δύο ή περισσότερων κυρίων χώρων με πλήρες λουτρό και μικρό μαγειρείο.

Κύριο χαρακτηριστικό της λειτουργικής αυτής μορφής ξενοδοχείου είναι το ελάχιστο μέγεθος, που δεν μπορεί να είναι μικρότερο των τριακοσίων (300) κλινών.

Τα ξενοδοχεία μικτού τύπου ιδρύονται, εφ' όσον η σχετική χρήση επιτρέπεται από τις κείμενες διατάξεις, εκτός σχεδίου πόλης αλλά εντός ΖΟΕ ή εκτός σχεδίου. Διατάσσονται υποχρεωτικά σε πολλά κτίρια ή συγκροτήματα κτιρίων, που αποτελούν, όμως ενιαίο σύνολο μέσα σε ενιαίο γήπεδο.

Τα ξενοδοχεία μικτού τύπου κατατάσσονται στις κατηγορίες πέντε αστερών (5*) και τεσσάρων αστερών (4*) (<http://www.hotelsline.gr/>).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΙΑΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ

2.2 Η έννοια του Φυσικού Περιβάλλοντος

Το φυσικό περιβάλλον περιλαμβάνει τόσο όλους τους ζωντανούς οργανισμούς όσο και την άβια ύλη που βρίσκονται με φυσικό τρόπο στη Γη. Επομένως το φυσικό περιβάλλον δεν είναι αποτέλεσμα ανθρώπινων δραστηριοτήτων και διαφοροποιείται από το δομημένο περιβάλλον, στο οποίο συγκαταλέγονται οι γεωγραφικές περιοχές που δέχονται σημαντική επιρροή από τον Άνθρωπο. Στο φυσικό περιβάλλον μπορούμε να κατατάξουμε πλήρεις οικολογικές μονάδες, τα οικοσυστήματα, αλλά και παγκόσμιους φυσικούς πόρους όπως ο αέρας και το νερό. Μετά τη βιομηχανική επανάσταση έχει παρατηρηθεί μεγάλη ανθρώπινη παρέμβαση σε αυτό τόσο στα αστικά κέντρα όσο και στην ύπαιθρο, λόγω της τεχνολογικής εξέλιξης και της οικονομικής ανάπτυξης (Simon A., Lambert D., 2006).

2.2 Η έννοια της Μόλυνσης του Περιβάλλοντος

Γενικά ως μόλυνση χαρακτηρίζεται η οποιαδήποτε παρουσία παθογόνων μικροβίων είτε σε αντικείμενα κοινής χρήσης είτε ειδικότερα στην επιφάνεια ενός ζωντανού οργανισμού ή και την είσδυσή τους εντός αυτού. Στην περίπτωση που γίνεται λόγος για τη μόλυνση του περιβάλλοντος εννοείται η ρύπανση.

Η ρύπανση του περιβάλλοντος είναι μια ευρεία έννοια, η οποία περιλαμβάνει τη ρύπανση των διαφόρων βιολογικών συστατικών των φυσικών στοιχείων του πλανήτη, ως αποτέλεσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας. Δεν είναι δηλαδή τίποτε άλλο, παρά η αλλοίωση της μορφής του περιβάλλοντος και της ισορροπίας του ανθρώπου με τη φύση. Ο ίδιος ο άνθρωπος είναι υπεύθυνος γι' αυτή την καταστροφή, ο οποίος από τα παλιά χρόνια μέχρι και σήμερα εκμεταλλεύεται αλόγιστα τη γη. Η ρύπανση του περιβάλλοντος συνήθως ταξινομείται σε διάφορες γνωστές κατηγορίες όπως η ρύπανση του αέρα, των υδάτων και του εδάφους. Η έννοια αυτή όμως εμπερικλείει επίσης την ηχορύπανση, θερμική ρύπανση, ρύπανση από ακτινοβολία, μικροβιακή ρύπανση, ρύπανση από τοξικές ουσίες, οργανική ρύπανση, ρύπανση από πετρελαιοειδή κ.α. Η ρύπανση έχει βλαβερή επίδραση στους οργανισμούς, είναι επικίνδυνη για την ανθρώπινη υγεία, αλλοιώνει την ποιότητα όλων των δεικτών του οικοσυστήματος και υποβαθμίζει γενικότερα το περιβάλλον (Simon A., Lambert D., 2006).

2.3 Φυσικό Περιβάλλον και Τουρισμός

Ο τουρισμός, μέσα από τις δραστηριότητές του, επιδρά σε πολύ μεγάλο βαθμό στο φυσικό περιβάλλον, σε τέτοιο σημείο που όταν υποβαθμίζεται το φυσικό περιβάλλον να πλήττει πλέον και το τουριστικό προϊόν. Αυτό οφείλεται στην μορφή που έχει πάρει ο τουρισμός τις τελευταίες δεκαετίες και χαρακτηρίζεται ως μαζικός και βιομηχανοποιημένος. Οι αρνητικές επιδράσεις του τουρισμού στο φυσικό περιβάλλον εμφανίζονται όταν η ισορροπία με τη φύση έχει διαταραχθεί σε τέτοιο σημείο ώστε οι επιπτώσεις του τουρισμού να ξεπερνούν τη φέρουσα ικανότητα του φυσικού περιβάλλοντος, όταν δηλαδή η τουριστική ανάπτυξη ξεπεράσει τα όρια αντοχής του τόπου. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να δρα ανασταλτικά στην τουριστική ανάπτυξη και να υποβαθμίζεται τόσο το τουριστικό προϊόν όσο και το φυσικό περιβάλλον.

Από την άλλη πλευρά όμως υπάρχουν περιπτώσεις όπου η τουριστική ανάπτυξη έδρασε θετικά όσον αφορά το φυσικό περιβάλλον προστατεύοντας το, για λόγους διατήρησης ή βελτίωσης της ελκυστικότητας του τουριστικού προϊόντος. Στην Ελλάδα έχουν δημιουργηθεί πολλές πλατείες και πάρκα στις τουριστικές περιοχές για την βελτίωση της καλαισθησίας. Σε άλλες περιπτώσεις κάποιες περιοχές ανακηρύσσονται προστατευόμενες όπως το φαράγγι του Άβακα στην Κύπρο, στην Χαλκιδική κτλ. Οι επιπτώσεις στο περιβάλλον μπορεί να είναι άμεσες ή έμμεσες, παροντικές ή μελλοντικές και μπορεί να αφορούν το τοπικό, το περιφερειακό ή το διεθνές φυσικό περιβάλλον.

2.4 Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις των Ξενοδοχειακών Μονάδων

2.4.1 Γενικά

Αποτέλεσμα της ολοένα αυξανόμενης τουριστικής ζήτησης συγκεκριμένων περιοχών είναι η αύξηση ζήτησης και των καταλυμάτων. Η παρέμβαση στο περιβάλλον για την κατασκευή ή ακόμη και για την ανάπλαση των ήδη υπαρχόντων ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων παρουσιάζει αυξητικές τάσεις και αποτελεί κύρια ανησυχία της σύγχρονης κοινωνίας για τις επιπτώσεις των ξενοδοχείων στο περιβάλλον γενικότερα. (Handfield, Walton, Seegers and Melnyk, 1997).

Οι επιπτώσεις στο περιβάλλον μπορούν να διαχωριστούν σε διάφορες κατηγορίες ανάλογα με τα στάδια του κύκλου ζωής μιας ξενοδοχειακής μονάδας ή ανάλογα και με την εξάντληση των φυσικών πόρων, τη ρύπανση και τις φυσικές επιπτώσεις .

2.4.2 Επιπτώσεις των Ξενοδοχειακών μονάδων σε κάθε στάδιο της ζωής του

2.4.2.1 Επιπτώσεις κατά το Στάδιο Σχεδιασμού

Το πιο σημαντικό ζήτημα σχετίζεται με επιλογές σχετικά με την τοποθέτηση και το σχεδιασμό του ξενοδοχείου. Ακόμα και το πιο βιώσιμο ξενοδοχείο θα έχει σημαντικές επιπτώσεις αν είναι χτισμένο σε μια περιοχή ευαίσθητη στη βιοποικιλότητα. Οι επιλογές των δομικών υλικών, η πηγή αυτών των υλικών και το συνολικό φυσικό αποτύπωμα του ξενοδοχείου θα επηρεάσουν επίσης το μέγεθος των επιπτώσεων στο επιχειρησιακό στάδιο (iPlan Consult (Intl) LTD, 2017).

2.4.2.2 Επιπτώσεις κατά το Στάδιο Κατασκευής

Ο αντίκτυπος καθορίζεται από το μέγεθος και την τοποθεσία της περιοχής που έχει εγκριθεί για ανάπτυξη, την επιλογή των μεθόδων κατασκευής, τις πηγές και την ποσότητα και τον τύπο των υλικών, το νερό και την ενέργεια που χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή του ξενοδοχείου, τη θέση προσωρινών καταυλισμών οι ανεπαρκείς αποθηκευτικοί χώροι των δομικών υλικών, η ποσότητα των οικοδομικών αποβλήτων που πρέπει να απορριφθούν και άλλες μορφές ζημιών, όπως η επιφανειακή διάβρωση ή η συμπίκνωση εδάφους που προκαλείται από κατασκευαστικές δραστηριότητες ή η διακοπή των φυσικών υδατικών ροών και των αποχετευτικών σχημάτων (iPlan Consult (Intl) LTD, 2017).

2.4.2.3 Επιπτώσεις κατά το Επιχειρησιακό στάδιο

Ο αντίκτυπος του ξενοδοχείου προέρχεται κυρίως από την ενέργεια, το νερό, τα τρόφιμα και άλλους πόρους που καταναλώνονται κατά τη λειτουργία του ξενοδοχείου, από τα στερεά και υγρά απόβλητα που παράγει, από τον τρόπο διαχείρισης του εδάφους του, και από την άμεση επιπτώσεις των επισκεπτών της. Επιπλέον, η τακτική ανακαίνιση και αντικατάσταση επίπλων, συσκευών και

εγκαταστάσεων μπορεί να προκαλέσει επιπτώσεις μέσω επιλογών αγοράς και αυξημένης παραγωγής αποβλήτων. Στις θαλάσσιες περιοχές υπάρχουν πολλές τουριστικές δραστηριότητες εντός ή γύρω από εύθραυστα οικοσυστήματα. Αγκυροβόληση, καταδύσεις, ιστιοπλοϊκά και κρουαζιέρες είναι μερικές από τις δραστηριότητες που μπορούν να προκαλέσουν άμεση υποβάθμιση των θαλάσσιων οικοσυστημάτων, όπως οι κοραλλιογενείς ύφαλοι (Naik A., 2014)

2.4.2.4 Επιπτώσεις κατά το στάδιο Κλεισίματος

Οι επιπτώσεις ενός ξενοδοχείου προέρχονται από τη διάθεση υλικών που έχουν αφαιρεθεί από το ξενοδοχείο για να το ανανεώσουν, να το μετατρέψουν για άλλες χρήσεις ή να τον κατεδαφίσουν, καθώς και για τις εργασίες που σχετίζονται με αυτές τις δραστηριότητες. Μπορεί επίσης να υπάρχουν μερικά τοξικά υλικά, τα οποία απαιτούν προσεκτικό χειρισμό και διαχείριση (Naik A., 2014).

2.4.3 Επιπτώσεις των Ξενοδοχειακών μονάδων σε Φυσικούς Πόρους και στο Περιβάλλον

2.4.3.1 Υδατικοί Πόροι

Το νερό είναι ίσως ο πιο κρίσιμος πόρος ενός ξενοδοχείου και αποτελεί σημαντικό κόστος αγοράς. Οι κεντρικές περιοχές κατανάλωσης νερού είναι τα δωμάτια, οι κουζίνες, τα πλυντήρια, οι καθαρισμοί και οι δημόσιες τουαλέτες. Η κατανάλωση νερού ανά ξενοδοχείο ανά δωμάτιο ανά έτος κυμαίνεται μεταξύ 60 m³ και 220 m³. (Lin-Heng et al., 2010). Επιπλέον, νερό είναι αναπόσπαστο μέρος των ανέσεων που συνήθως αναμένουν οι τουρίστες, σε μια ξενοδοχειακή μονάδα όπως οι πισίνες, οι διαμορφωμένοι κήποι τα γήπεδα γκολφ, εξωτερικές ντουζιέρες κλπ. Επιπλέον η χρήση των υδάτινων πόρων εντείνεται από τη αυξημένη ζήτηση των τοπικών αγαθών που συνήθως οι επιχειρήσεις τα διαφημίζουν ως τοπικά προϊόντα υψηλής ποιότητας. (Pigram, 1995). Επομένως είναι σαφές ότι απαιτείται μεγαλύτερη ποσότητα νερού σε σύγκριση με την κατανάλωση που πραγματοποιείται σε περιόδους όπου δεν παρουσιάζεται τουριστική αιχμή. Στην περίπτωση όπου η προέλευση του νερού είναι από πηγάδια, η υπερβολική άντληση μπορεί να προκαλέσει εισβολή αλατούχου νερού στα υπόγεια ύδατα (Essex, Kent & Newnham, 2004).

Στις ξηρές περιοχές, η χρήση του νερού αποκτά μεγάλο ενδιαφέρον ιδιαίτερα σε περιόδους αιχμής όταν οι τουρίστες τείνουν να καταναλώνουν δύο φορές περισσότερο νερό στις διακοπές τους όπως κάνουν στο σπίτι (440 λίτρα έναντι 220 λίτρων), ενώ η ποσότητα νερού που χρησιμοποιείται για ένα γήπεδο γκολφ σε ένα χρόνο είναι ισοδύναμη με τη χρήση του από 60.000 αγροτικούς χωρικούς (UNEP, 2014). Σε ορισμένες δημοφιλείς περιοχές της Νότιας Ασίας, το πόσιμο νερό εκτρέπεται μακριά από τα τοπικά χωριά και παρέχεται σε κοντινά ξενοδοχεία, αφήνοντας τους κατοίκους του χωριού λίγες μόνο ώρες την ημέρα για να χρησιμοποιούν νερό (UNEP, 2011). Η χρήση νερού από τον τουρισμό συνήθως αντιπροσωπεύει το 5% της συνολικής εθνικής χρήσης νερού, αν και σε ορισμένες χώρες μπορεί να είναι σημαντικά υψηλότερη, δηλαδή περίπου 40% στον Μαυρίκιο ή 35% στην Κύπρο (Gossling et al., 2012)

2.4.3.2 Υποβάθμιση του Εδάφους και του υπεδάφους

Η κατασκευή τουριστικών υποδομών συμπεριλαμβανομένων εγκαταστάσεων όπως ξενοδοχεία, εστιατόρια και εγκαταστάσεις αναψυχής μπορεί να οδηγήσει σε υποβάθμιση της γης . Για παράδειγμα η ανάπτυξη στο εθνικό πάρκο Yosemite στην Αμερική οδήγησε σε αρνητικές επιπτώσεις στην τοπική άγρια φύση με αποτέλεσμα την αύξηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης αλλά και της ηχορύπανσης (UNEP, 2014). Η κατασκευή ξενοδοχείων και άλλων εγκαταστάσεων μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση της αποψίλωσης στην περιοχή, αυξάνοντας έτσι τον κίνδυνο του φαινομένου της διάβρωσης. Η αλλαγή χρήσης της γης είναι μια ακόμη σημαντική υποβάθμιση του εδάφους αφού πλέον χάνεται η παραγωγικότητά του. Ακόμη οι θαλάσσιες περιοχές μπορούν να υποστούν αλλαγές στις ακτές και τα ρεύματα, επηρεάζοντας αρνητικά την τοπική πανίδα και χλωρίδα. Άλλες αρνητικές επιπτώσεις είναι η συμπίεση του εδάφους των μονοπατιών πεζοπορίας και των δρόμων που μπορεί να ακολουθούν όπου οι πεζοπόροι άθελά τους προκαλούν βλάβη στη ποώδη βλάστηση του έδαφος, γεγονός που με τη σειρά του μπορεί να οδηγήσει επιμέρους προβλήματα. (UNEP, 2014).

2.4.3.3 Στερεά απόβλητα και σκουπίδια

Τα ξενοδοχεία παράγουν τεράστιες ποσότητες αποβλήτων, συμπεριλαμβανομένων των οικιακών απορριμμάτων, πλαστικών, μεταλλικών, γυάλινων, υφασμάτων, ξύλου, οργανικών απορριμμάτων, ελαίων, λιπαρών, συσκευασιών, παλαιών επίπλων και εξοπλισμού και χαρτιού. Επιπλέον, παράγουν επικίνδυνα απόβλητα, όπως για παράδειγμα διαλύτες, χρώματα, εύφλεκτα υλικά, λιπάσματα, χημικά και μπαταρίες. (Zein et al., 2008)

Σε περιοχές όπου αναπτύσσονται τουριστικές δραστηριότητες η διάθεση των αποβλήτων αποτελεί σοβαρό πρόβλημα με αποτέλεσμα η μη σωστή διάθεση και διαχείριση αυτών να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος, των ποταμών, των γραφικών περιοχών και των οδών. Επιπλέον, τα στερεά απόβλητα και τα απορρίμματα μπορούν να υποβαθμίσουν τη φυσική εμφάνιση της θάλασσας και της ακτογραμμής και να προκαλέσουν ακόμη και το θάνατο των θαλάσσιων ζώων (UNEP, 1997).

Σε εγκαταστάσεις που βρίσκονται σε ορεινές περιοχές, οι τουρίστες οι οποίοι ταξιδεύουν με πεζοπορία αφήνουν πίσω μεγάλο όγκο σκουπιδιών. Υπάρχουν αναφορές όπου κατά την διάρκεια μιας αποστολής μπορούν να αφήνουν πίσω τους διάφορα περιεργα σκουπίδια, από κυλίνδρους οξυγόνου μέχρι και τον εξοπλισμό κατασκήνωσης. Τέτοιες πρακτικές έχουν ως συνέπεια την υποβάθμιση του περιβάλλοντος επηρεάζοντας αρνητικά την τοπική χλωρίδα και πανίδα και υποβαθμίζοντας τη φυσική εμφάνιση των πεζοπορικών διαδρομών. Σε αυτές τις απομακρυσμένες περιοχές οι οποίες είναι δύσκολα προσβάσιμες και διαθέτουν ελάχιστες εγκαταστάσεις συλλογής ή διάθεσης απορριμμάτων είναι πολύ δύσκολο να εφαρμοστεί μια ορθολογική διαχείριση (UNEP, 2014).

Μια μελέτη που πραγματοποιήθηκε από τον Bohdanowicz (2005) κατέδειξε επίσης ότι τα ξενοδοχεία σε εντατικούς ρυθμούς παραγωγών απόβλητα σε τέτοιο βαθμό όπου είναι μία από τις πιο ορατές επιπτώσεις στο περιβάλλον. Σύμφωνα με μια εκτίμηση, το μέσο ξενοδοχείο παράγει πάνω από ένα κιλό απόβλητα ανά επισκέπτη την ημέρα. Τα απόβλητα ξενοδοχείων και εστιατορίων συνεισφέρουν περίπου στο 25-30% των συνολικών αποβλήτων που παράγονται. Μεγάλο μέρος των αποβλήτων που παράγονται στα ξενοδοχεία παράγεται από την κουζίνα (απορρίμματα βιολογικών τροφίμων, συσκευασίες, δοχεία αλουμινίου, γυάλινες φιάλες, φελλοί και μαγειρικά έλαια) ή από το τμήμα καθαρισμού (υλικά καθαρισμού και πλαστικές

συσκευασίες). Τα απόβλητα δεν δημιουργούνται μόνο στα δωμάτια, αλλά και στους κοινόχρηστους χώρους, τους κήπους του ξενοδοχείου (έλαια κινητήρων, φυτοφάρμακα, χρώματα και συντηρητικά στο γρασίδι και τις διακοσμήσεις φρακτών) και γραφεία (κασέτες γραφίτη, απορρίμματα χαρτιού και χαρτονιού). Επί του παρόντος στην Ινδία, τα απόβλητα ξενοδοχείων που παράγονται από μικρά εστιατόρια διατίθενται απευθείας από τα ξενοδοχεία σε κοντινά σημεία συλλογής. Τα απορρίμματα τροφίμων που απορρίπτονται σε αυτά τα σημεία συλλογής αναμειγνύονται με όλα τα άλλα είδη ξηρών και υγρών αποβλήτων. Στην περίπτωση των ξενοδοχείων 4 και 5 αστέρων, τα απόβλητα των ξενοδοχείων διατίθενται απευθείας από τα ξενοδοχεία μέσω ιδιωτικών εργολάβων στο έδαφος. (Naik A., 2014)

2.4.3.4 Υγρά Απόβλητα

Η κατασκευή ξενοδοχείων και όλων των συναφών εγκαταστάσεων όπως οι χώροι αναψυχής, ο χώρος της πισίνας οδηγούν συχνά σε αυξημένη μόλυνση των λυμάτων. Τα λύματα ρυπαίνουν τις θάλασσες και τις λίμνες που περιβάλλουν τα τουριστικά αξιοθέατα, καταστρέφοντας τη χλωρίδα και την πανίδα. Η απορροή λυμάτων προκαλεί σοβαρές βλάβες στους κοραλλιογενείς υφάλους, επειδή περιέχει πολλά θρεπτικά συστατικά και διεγείρει την ανάπτυξη των φυκών, τα οποία καλύπτουν τα κοράλλια εμποδίζοντας την ικανότητά τους να επιβιώσουν. Οι μεταβολές της αλατότητας και της διαφάνειας μπορούν να έχουν ευρείες επιπτώσεις στο παράκτιο περιβάλλον. Η ρύπανση με λύματα μπορεί να απειλήσει τόσο την υγεία των ανθρώπων όσο και των ζώων. (WTO, 1998)

Η διαχείριση των λυμάτων γίνεται ένα ακόμη πιο σημαντικό ζήτημα στον ξενοδοχειακό τομέα ιδίως κατά την περίπτωση όπου τα ξενοδοχεία απορρίπτουν ακατέργαστα λύματα απευθείας στη θάλασσα ή σε άλλα υδατικά συστήματα. (UNEP, 2011)

2.4.3.5 Αισθητική ρύπανση

Συχνά έχει εμφανιστεί το φαινόμενο κατά το οποίο η αρχιτεκτονική μιας ξενοδοχειακής μονάδας δεν συμβαδίζει με αυτή της περιοχής χωρίς δηλαδή να ενσωματώνει τις δομές του με τα φυσικά χαρακτηριστικά και την αρχική αρχιτεκτονική του προορισμού. Τα μεγάλα θέρετρα με διαφορετικό σχεδιασμό μπορεί να φαίνονται εκτός χώρου σε ένα φυσικό περιβάλλον και μπορεί να έρχονται σε σύγκρουση με τον τοπικό δομικό σχεδιασμό.

Η έλλειψη χωροταξικού σχεδιασμού και κανονισμών οικοδόμησης σε πολλούς προορισμούς διευκόλυνε τις εκτεταμένες εξελίξεις κατά μήκος ακτών, κοιλάδων και γραφικών διαδρομών. Η επέκταση περιλαμβάνει τις ίδιες τουριστικές εγκαταστάσεις και υποστηρίζει υποδομές όπως δρόμους, στέγαση εργαζομένων, χώρο στάθμευσης, χώρους εξυπηρέτησης και διάθεση αποβλήτων (Sunlu U., 2003)

2.4.3.6 Φυσικές Επιπτώσεις

Οι ελκυστικές τοποθεσίες ενός τοπίου, όπως οι αμμώδεις παραλίες, οι λίμνες, οι όχθες του ποταμού, οι βουνοκορφές και οι πλαγιές, είναι συχνά μεταβατικές ζώνες, που χαρακτηρίζονται από οικοσυστήματα πλούσια σε είδη. Οι τυπικές φυσικές επιπτώσεις περιλαμβάνουν την υποβάθμιση τέτοιων οικοσυστημάτων. Ένα οικοσύστημα είναι μια γεωγραφική περιοχή που περιλαμβάνει όλους τους ζώντες οργανισμούς (ανθρώπους, φυτά, ζώα και μικροοργανισμούς), το φυσικό τους περιβάλλον (όπως το έδαφος, το νερό και τον αέρα) και τους φυσικούς κύκλους που τους στηρίζουν. Τα οικοσυστήματα που απειλούνται περισσότερο από την υποβάθμιση είναι οι οικολογικά εύθραυστες περιοχές, όπως οι αλπικές περιοχές, τα δάση, οι υγρότοποι, οι κοραλλιογενείς ύφαλοι και τα θαλάσσια φύκη. Οι παρεμβάσεις που ασκούνται σε αυτά τα οικοσυστήματα είναι συχνές και βίαιες, διότι τέτοιες τοποθεσίες είναι πολύ ελκυστικές για τους τουρίστες. Βέβαια οι φυσικές επιπτώσεις προκαλούνται όχι μόνο από την αποψίλωση και την οικοδόμηση της γης, αλλά από τις συνεχιζόμενες τουριστικές δραστηριότητες με αποτέλεσμα τις μακροπρόθεσμες αλλαγές στις τοπικές οικονομίες και οικολογίες (Sunlu U., 2003).

Η ανάπτυξη τουριστικών εγκαταστάσεων όπως καταλύματα, υδροδότηση, εστιατόρια και εγκαταστάσεις αναψυχής μπορεί να περιλαμβάνουν την εξόρυξη άμμου, τη

διάβρωση της αυτής, τη διάβρωση του εδάφους και την εκτεταμένη επίστρωση. Επιπλέον, η κατασκευή δρόμων και αεροδρομίων μπορεί να οδηγήσει σε υποβάθμιση της γης και απώλεια οικοτόπων άγριων ζώων και υποβάθμιση του τοπίου. Η κατασκευή καταλυμάτων και εγκαταστάσεων παραθεριστικού τύπου απαιτεί συχνά εκκαθάριση δασικής γης. Οι παράκτιοι υγρότοποι συχνά αποστραγγίζονται και δομούνται τόσο για την κατασκευή τουριστικών εγκαταστάσεων όσο και υποδομών. Αυτές οι δραστηριότητες μπορούν να προκαλέσουν σοβαρές διαταραχές στην ισορροπία του οικοσυστήματος της περιοχής, με μακροπρόθεσμη συνέπεια την καταστροφή του. Η δημιουργία μαρίνων και κυματοθραυστών μπορεί να προκαλέσει αλλαγές στα ρεύματα και στις ακτές. Επιπλέον, η εξόρυξη οικοδομικών υλικών όπως η άμμος επηρεάζει τους κοραλλιογενείς υφάλους και τα δάση της ενδοχώρας, με αποτέλεσμα τη διάβρωση και την καταστροφή των ενδιαιτημάτων. Στις Φιλιππίνες και στις Μαλδίβες, η δυναμική και η εξόρυξη κοραλλιών για οικοδομικά υλικά θέτει σε κίνδυνο εύθραυστες κοραλλιογενείς υφάλους και εξαντλείται η αλιεία. Η υπερκατασκευή και η εκτεταμένη επίστρωση των ακτών μπορεί να οδηγήσει σε καταστροφή των ενδιαιτημάτων και διαταραχές των συνδέσεων ξηράς και θάλασσας (όπως οι φωλιές των θαλάσσιων χελωνών). Οι κοραλλιογενείς ύφαλοι είναι ιδιαίτερα εύθραυστες (Hall, 2001) .

Στις θαλάσσιες περιοχές γύρω από τα παράκτια ύδατα, τους υφάλους, τις παραλίες και τις ακτές, τα υπεράκτια ύδατα, τις πεδιάδες και τις λιμνοθάλασσες, πολλές τουριστικές δραστηριότητες συμβαίνουν μέσα ή γύρω από εύθραυστα οικοσυστήματα. Η αγκυροβόληση, η κολύμβηση με αναπνευστήρα, η αθλητική αλιεία και οι καταδύσεις, το σκάφος και η κρουαζιέρα είναι μερικές από τις δραστηριότητες που μπορούν να προκαλέσουν άμεση υποβάθμιση των θαλάσσιων οικοσυστημάτων, όπως οι κοραλλιογενείς ύφαλοι, και οι επακόλουθες επιπτώσεις στην προστασία των ακτών και στην αλιεία (Hall M.C. (2001)

2.4.3.7 Απώλεια της Βιοποικιλότητας

Η Βιοποικιλότητα συνδέεται άμεσα αλλά και έμμεσα με την ύπαρξη τέτοιων εγκαταστάσεων. Η ισορροπία της πανίδας σε μια περιοχή όπου έχουν αναπτυχθεί δομές τουρισμού επηρεάζεται με τέτοιο τρόπο ώστε είναι πολύ δύσκολο να διατηρηθεί σε επίπεδα όπου θα μπορέσει η ίδια η φύση να τα επαναφέρει στα

φυσιολογικά επίπεδα. Είναι σαφές ότι η βιοποικιλότητα επηρεάζεται από την υπερβολική χρήση γης αλλά και από την αλλαγή αυτής. Οι επιπτώσεις στη βλάστηση, στην άγρια φύση, στο βουνό, στο θαλάσσιο και παράκτιο περιβάλλον και στους υδάτινους πόρους υπερβαίνουν τη φέρουσα ικανότητα (UNEP, 2011).

Ο τουρισμός μπορεί επίσης να επηρεάσει αρνητικά τη βιοποικιλότητα (UNEP, 2011), ειδικά σε παράκτιες περιοχές (όπως κοραλλιογενείς υφάλους ή παράκτιους υγροτόπους), τροπικά δάση καθώς και άγονες και ημι-άνυδρες περιοχές και ορεινές περιοχές. Η πεζοπορία, η υπεραλίευση, η κατασκευή τουριστικών θέσεων κ.λπ. μπορούν να συμβάλουν αρνητικά στη βιοποικιλότητα των περιοχών αυτών, γεγονός που μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την ελκυστικότητα αυτών των περιοχών για τουριστικές δραστηριότητες. Οι τουρίστες που ταξιδεύουν στο Νεπάλ, για παράδειγμα, μπορούν να χρησιμοποιήσουν μέχρι και 5 κιλά ξύλου (το καθένα) ανά ημέρα κατά τη διάρκεια των εκδρομών, γεγονός που συνυπολογίζει τις συνέπειες της αποψίλωσης, οι οποίες είναι ήδη σοβαρές στο Νεπάλ (UNEP, 2014).

Επιπλέον η εισαγωγή εξωτικών ειδών και ποικιλιών μπορεί να φέρει είδη όπως έντομα, άγρια και καλλιεργούμενα φυτά καθώς και ασθένειες, τα οποία δεν είναι εγγενείς στο τοπικό περιβάλλον, με αποτέλεσμα να προκαλέσουν τεράστιες διαταραχές ακόμη και καταστροφή οικοσυστημάτων. Οι επιπτώσεις από την απώλεια της βιοποικιλότητας σε μια περιοχή είναι πολύ σημαντικές και είναι οι ακόλουθες (WWF 1994):

- ✓ μείωση ή ακόμη και έλλειψη εφοδιασμού με τρόφιμα,
- ✓ παρεμπόδιση βασικών οικολογικών λειτουργιών όπως η ισορροπία των ειδών, ο σχηματισμός εδάφους και η απορρόφηση των αερίων θερμοκηπίου.
- ✓ μείωση της παραγωγικότητας των οικοσυστημάτων.
- ✓ αποσταθεροποίηση των οικοσυστημάτων και αποδυνάμωση της ικανότητάς τους να αντιμετωπίζουν φυσικές καταστροφές, όπως πλημμύρες, ξηρασίες και τυφώνες, καθώς και ανθρωπογενείς, όπως η ρύπανση και η κλιματική αλλαγή.

2.4.3.8 Ατμοσφαιρική ρύπανση

Ένα ξενοδοχείο, όπως και οι περισσότερες άλλες επιχειρήσεις, συμβάλλει στην ατμοσφαιρική ρύπανση. Οι αρνητικές εκπομπές από ένα ξενοδοχείο αποτελούνται

από αέρια καύσης από ορυκτά καύσιμα και λέβητες που λειτουργούν με αέριο, γεννήτριες και σόμπες, ψυκτικό υγρό από εξοπλισμό κλιματισμού και ψύξης, halons σε πυροσβεστήρες, ατμούς από διαλύτες καθαρισμού και εκπομπές οδικής κυκλοφορίας. (Lin-Heng et al., 2010)

Οι μεταφορές όπως είναι κατανοητό θα αυξάνονται συνεχώς, ανταποκρινόμενες στον αυξανόμενο αριθμό των τουριστών και στη μεγαλύτερη κινητικότητα τους. Ο Διεθνής Οργανισμός Πολιτικής Αεροπορίας ανέφερε ότι ο αριθμός των διεθνών επιβατών αεροπορικών μεταφορών παγκοσμίως αυξήθηκε από 88 εκατομμύρια το 1972 σε 344 εκατομμύρια το 1994. Μία συνέπεια αυτής της αύξησης των αεροπορικών μεταφορών είναι ότι ο τουρισμός αντιπροσωπεύει σήμερα πάνω από το 60% των αεροπορικών μεταφορών με αποτέλεσμα να είναι υπεύθυνος για ένα σημαντικό μερίδιο των εκπομπών στην ατμόσφαιρα. Μια μελέτη εκτιμά ότι μια ενιαία διατλαντική πτήση επιστροφής εκπέμπει σχεδόν το ήμισυ των εκπομπών CO που παράγονται από όλες τις άλλες πηγές (φωτισμός, θέρμανση, χρήση αυτοκινήτων κλπ.) που καταναλώνεται από έναν μέσο άνθρωπο ετησίως (WWF, 1994).

Οι εκπομπές από τις μεταφορές συνδέονται με την όξινη βροχή, την υπερθέρμανση του πλανήτη και τη φωτοχημική ρύπανση. Η ατμοσφαιρική ρύπανση από τις τουριστικές μεταφορές έχει επιπτώσεις σε παγκόσμιο επίπεδο, ιδίως από τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα (CO) που σχετίζονται με τη χρήση ενέργειας μεταφοράς. Και μπορεί να συμβάλει σε σοβαρή τοπική ατμοσφαιρική ρύπανση. Ορισμένες από αυτές τις επιπτώσεις είναι αρκετά συγκεκριμένες για τις τουριστικές δραστηριότητες. Για παράδειγμα, ειδικά σε πολύ ζεστές ή κρύες χώρες, τα λεωφορεία συχνά αφήνουν τους κινητήρες να τρέχουν για ώρες ενώ οι τουρίστες βγαίνουν για μια εκδρομή επειδή θέλουν να επιστρέψουν σε ένα άνετα κλιματιζόμενο λεωφορείο (WWF, 1992).

2.4.3.8.1 Ποιότητα εσωτερικού αέρα

Η κακή ποιότητα του εσωτερικού αέρα μπορεί να επηρεάσει την υγεία, την ευεξία και την ευημερία των εργαζομένων και των επισκεπτών και μπορεί να προκαλέσει πονοκέφαλο, κολύμβηση, αναπνευστικές δυσκολίες ή αλλεργικές αντιδράσεις. Η ποιότητα του εσωτερικού αέρα ενός ξενοδοχείου εξαρτάται από τις εκπομπές που ρέουν στο κτίριο από έξω και από εκείνες που παράγονται μέσα στο ίδιο το κτίριο. Το τελευταίο προέρχεται από το αέριο καύσιμου που απαιτείται από τις σόμπες και τους

λέβητες, τον καπνό του τσιγάρου, τις εκπομπές από τις συσκευές αντιγραφής και τους εκτυπωτές, τους μικροβιακούς ρύπους, τα παρασιτοκτόνα, τη σκόνη και άλλα σωματίδια, τις εκπομπές αερίων ραδονίου από δομικά υλικά, τις πτητικές οργανικές ενώσεις (VOC) χρώματα και λάκα. (Lin-Heng et al., 2010)

2.4.3.9 Θόρυβος

Η υψηλή έκθεση σε θόρυβο άνω των 70 decibel μπορεί να υποστηρίξει άρρωστο πονοκέφαλο, διαταραγμένη ροή αίματος, υψηλή αρτηριακή πίεση, αποστήματα, ενώ ένα επίπεδο θορύβου 130 decibel ή υψηλότερο μπορεί να είναι υπεύθυνο για σοβαρές βλάβες στα αυτιά. Αν το επίπεδο θορύβου σε ένα ξενοδοχείο είναι υπερβολικά υψηλό, επηρεάζεται η υγεία των επισκεπτών, εξαντλείται η παραγωγικότητα των εργαζομένων και μπορεί να προκύψουν διαφωνίες με τους γείτονες και την κοινότητα. Οι χώροι που παράγουν τον πιο θόρυβο σε ένα ξενοδοχείο είναι οι τεχνικοί χώροι, οι κουζίνες, τα πλυντήρια, οι δρόμοι για την παράδοση αγαθών, οι χώροι διαχωρισμού αποβλήτων, οι χώροι στάθμευσης, τα μπαρ, τα κλαμπ και η ρεσεψιόν. Η ρύπανση από θορύβους από αεροσκάφη, αυτοκίνητα και λεωφορεία, καθώς και οχήματα αναψυχής, όπως χιονοστιβάδες και τζετ σκι, είναι ένα πρόβλημα της σύγχρονης ζωής. Εκτός από την πρόκληση ενόχλησης, άγχους και ακόμη και απώλεια ακοής για τον άνθρωπο, προκαλεί δυσφορία στην άγρια φύση, ειδικά σε ευαίσθητες περιοχές (WWF, 1994)

2.4.3.9 Κλιματική αλλαγή

Οι επιστήμονες συμφωνούν ότι οι επιφανειακές θερμοκρασίες της Γης έχουν αυξηθεί σταθερά τα τελευταία χρόνια λόγω της αύξησης των αποκαλούμενων αερίων θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα, τα οποία παγιδεύουν θερμότητα από τον ήλιο. Ένα από τα σημαντικότερα από αυτά τα αέρια είναι το διοξείδιο του άνθρακα (CO₂), το οποίο παράγεται όταν καίγονται ορυκτά καύσιμα, όπως ο άνθρακας, το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο (π.χ. στη βιομηχανία, την ηλεκτροπαραγωγή και τα αυτοκίνητα) και όταν υπάρχουν αλλαγές χρήση της γης, όπως η αποψίλωση των δασών. Μακροπρόθεσμα, η συσσώρευση CO₂ και άλλων αερίων θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα μπορεί να προκαλέσει μια παγκόσμια αλλαγή του κλίματος μια

διαδικασία που μπορεί να συμβεί ήδη. Ο παγκόσμιος τουρισμός συνδέεται στενά με την κλιματική αλλαγή. Ο τουρισμός περιλαμβάνει τη μετακίνηση ατόμων από τα σπίτια τους σε άλλους προορισμούς και αντιπροσωπεύει περίπου το 50% των μετακινήσεων. η ταχέως αναπτυσσόμενη εναέρια κυκλοφορία συμβάλλει περίπου στο 2,5% της παραγωγής CO₂. Ως εκ τούτου ο τουρισμός συμβάλλει σημαντικά στις αυξανόμενες συγκεντρώσεις των αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα(WWF, 1992) .

Το αεροπορικό ταξίδι είναι το σημαντικότερο στοιχείο του φαινομένου του θερμοκηπίου. Τα αεριωθούμενα αεροπλάνα είναι η ταχύτερα αναπτυσσόμενη πηγή εκπομπών αερίων θερμοκηπίου. Ο αριθμός των διεθνών ταξιδιωτών αναμένεται να αυξηθεί από 594 εκατομμύρια το 1996 σε 1,6 δισεκατομμύρια μέχρι το 2020, προσθέτοντας σημαντικά το πρόβλημα αν δεν ληφθούν μέτρα για τη μείωση των εκπομπών (WWF, 1992).

Οι αλλαγές στις καιρικές συνθήκες μπορεί να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στον τουρισμό σε προορισμούς που εξαρτώνται από συγκεκριμένες καιρικές συνθήκες (π.χ. προορισμοί χειμερινών τουριστών). Οποιοσδήποτε αλλαγές στις καιρικές συνθήκες θα μπορούσαν να μεταφέρουν το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα ορισμένων προορισμών σε άλλους, απειλώντας τις καθιερωμένες τουριστικές βιομηχανίες (Lemma A., 2014).

Οι μεταβολές των περιβαλλοντικών συνθηκών (δηλ. Γεωργική παραγωγικότητα, διαθεσιμότητα νερού ή βιοποικιλότητα) θα επηρεάσουν τον τουρισμό. Οποιοσδήποτε αλλαγές στο περιβάλλον ενδέχεται να είναι αρνητικές όσον αφορά τον αντίκτυπο τους, ειδικά για περιοχές που βασίζουν τις τουριστικές τους δραστηριότητες σε περιβάλλοντα που θεωρούνται ιδιαίτερα ευαίσθητα όπως Coral Reefs (Lemma A., 2014).

2.4.3.10 Ενέργεια

Η ενέργεια αποτελεί το μεγαλύτερο μερίδιο του λειτουργικού κόστους ενός ξενοδοχείου. Για παράδειγμα, η ενέργεια με τη μορφή ορυκτών καυσίμων και ηλεκτρικής ενέργειας είναι απαραίτητη για τον φωτισμό, τον εξαερισμό, τη θέρμανση, την ψύξη, το μαγείρεμα, το ζεστό νερό, την τροφοδοσία και τις

ηλεκτρονικές συσκευές. Η χρήση ενέργειας ενός ξενοδοχείου εξαρτάται από το είδος και το μέγεθος του ξενοδοχείου, το κτίριο, το κλίμα, τη γεωγραφική θέση, τις πηγές ενέργειας, την ενεργειακή απόδοση των συσκευών, τις εγκαταστάσεις που παρέχει ένα ξενοδοχείο και τις υπηρεσίες που προσφέρει το ξενοδοχείο. Το κόστος χρήσης ενός ξενοδοχείου χρησιμοποιείται κατά μέσο όρο για την κατανάλωση ενέργειας στα δωμάτια, κατά 20% για την αστραπή και κατά 15% για το ζεστό νερό (Sloan, Link-Heng et al., 2009).

Σύμφωνα με τους Gössling et. al. (2005), η μέση κατανάλωση ενέργειας ανά κρεβάτι ανά διανυκτέρευση σε ξενοδοχεία μπορεί να είναι της τάξης των 130 Megajoules. Τα ξενοδοχεία χρησιμοποιούν γενικά περισσότερη ενέργεια ανά επισκέπτη από τους κατοίκους της περιοχής, καθώς διαθέτουν ενεργειακές εγκαταστάσεις, όπως μπαρ, εστιατόρια και πισίνες, και να έχουν πιο ευρύχωρα δωμάτια. Μελέτες έχουν διαπιστώσει ότι ένα ξενοδοχείο εκπέμπει κατά μέσο όρο 20,6 kg διοξειδίου του άνθρακα ανά νύχτα). Η υπερβολική χρήση ενέργειας είναι εξαιρετικά δαπανηρή και με μικρές προσαρμογές, μπορεί να οδηγήσει σε τεράστια εξοικονόμηση κόστους(Gössling et al., 2005).

2.4.3.11 Μείωση της στιβάδας του όζοντος

Το στρώμα του όζοντος, το οποίο βρίσκεται στην ανώτερη ατμόσφαιρα (στρατόσφαιρα) σε υψόμετρο 12-50 χιλιομέτρων, προστατεύει τη ζωή στη γη απορροφώντας τα επιβλαβή μήκη κύματος του υπεριώδους (UV) ακτινοβολία, η οποία σε υψηλές δόσεις είναι επικίνδυνη για τους ανθρώπους και τα ζώα. Οι ουσίες που καταστρέφουν το όζον (ODS), όπως οι CFC (χλωροφθοράνθρακες) και τα halons, έχουν συμβάλει στην καταστροφή αυτού του στρώματος. Η τουριστική βιομηχανία είναι μέρος του προβλήματος. Οι άμεσες επιπτώσεις αρχίζουν με την κατασκευή νέων εγκαταστάσεων και συνεχίζονται κατά την καθημερινή διαχείριση και λειτουργία. Τα ψυγεία, τα κλιματιστικά και τα προωθητικά μέσα σε κονσέρβες αεροζόλ χρησιμοποιούνται ευρέως στον ξενοδοχειακό και τουριστικό κλάδο. Οι εκπομπές από τα αεριοθούμενα αεροπλάνα αποτελούν επίσης σημαντική πηγή ODS. Οι επιστήμονες προβλέπουν ότι μέχρι το 2015 η μισή ετήσια καταστροφή του στρώματος του όζοντος θα προκληθεί από τα αεροπορικά ταξίδια (UNEP, 1998).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ

3.1 Περιβαλλοντικός σχεδιασμός και έλεγχος

Η τουριστική ανάπτυξη έχει ως στόχο την άνοδο του επιπέδου εξυπηρέτησης και γενικότερα της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών. Η επίτευξη αυτών των στόχων απαιτεί τη συστηματική περιβαλλοντική αναβάθμιση των χωρών προορισμού. Μια τέτοια αντίληψη εντάσσει την τουριστική ανάπτυξη σε ένα στρατηγικό περιβαλλοντικό σχεδιασμό και έλεγχο που στοχεύει στην ορθολογική χρήση και διαχείριση των φυσικών πόρων, στην προστασία από τη ρύπανση, καθώς και στην αξιοποίηση των ήπιων και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (Οικονόμου Σ., Βλάχου Α., 2010).

Ο περιβαλλοντικός σχεδιασμός ή γνωστός και ως οικολογικός σχεδιασμός αναφέρεται στο σχεδιασμό των προϊόντων ή στις διεργασίες που θα μπορούσαν να μειώσουν την περιβαλλοντική επίδραση διαμέσου του κύκλου ζωής. Είναι μία σημαντική διεργασία η οποία βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην Ανάλυση Κύκλου Ζωής (ΑΚΖ) του προϊόντος ή των διεργασιών που υποβάλλεται και στοχεύει στις φάσεις με τη μεγαλύτερη περιβαλλοντική επίδραση. Τα βήματα για την εφαρμογή του περιβαλλοντικού σχεδιασμού είναι (Οικονόμου Σ., Βλάχου Α., 2010). :

- Αναγνώριση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του προϊόντος.
- Έρευνα, σχεδιασμός και εφαρμογή των αλλαγών του περιβαλλοντικού σχεδιασμού.

Αντίθετα ο περιβαλλοντικός έλεγχος είναι η αξιολόγηση των επιδόσεων των ξενοδοχείων, του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης και των διεργασιών για την προστασία του περιβάλλοντος. Τα ξενοδοχεία έχουν αναπτύξει και εφαρμόσει μια διαδικασία για την παρακολούθηση και μέτρηση σε τακτική βάση των βασικών χαρακτηριστικών λειτουργιών και των δραστηριοτήτων οι οποίες έχουν σημαντικές

επιπτώσεις στο περιβάλλον. Έτσι για την καταγραφή των πληροφοριών, τη θέσπιση αντικειμενικών σκοπών και στόχων, την παρακολούθηση της απόδοσης και τον έλεγχο της συμμόρφωσης στους περιβαλλοντικούς σκοπούς:

- Την κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας.
- Την κατανάλωση νερού.
- Την κατανάλωση πετρελαίου θέρμανσης και φυσικού αερίου.
- Την κατανάλωση χαρτιού.
- Τη διαχείριση στερεών αποβλήτων από τη λειτουργία της.

Πολλά από τα αγαθά που αγοράζονται έχουν περιβαλλοντικές επιπτώσεις στο στάδιο της κατασκευής, της χρήσης ή της διάθεσης στο περιβάλλον. Υπάρχουν πολλοί τρόποι που μπορούν να υιοθετηθούν από τους διαχειριστές των ξενοδοχειακών μονάδων ώστε να προστατευθεί το περιβάλλον. Το σημαντικό είναι να ξέρει κάποιος από πού θα αρχίσει και να καθορίσει τις πιο κατάλληλες δράσεις που θα έχουν πραγματικά όφελος τόσο στο περιβάλλον όσο και στην επιχείρηση. Αυτό ποικίλλει από ξενοδοχείο σε ξενοδοχείο για τους παρακάτω λόγους:

- Διαφορετικά λειτουργικά χαρακτηριστικά και διαφορετικοί πελάτες.
- Τα σημεία εκκίνησης σε μερικές μονάδες έχουν ήδη λάβει κάποια μέτρα.
- Διαφορετική νομοθεσία σε κάθε χώρα.
- Οι τοπικές και περιφερειακές προτεραιότητες (π.χ. η ρύπανση του νερού).

Ο έλεγχος καλύπτει την ενέργεια, τα στερεά απόβλητα, το νερό, τις εκροές, τους μεσολαβητές και προμηθευτές καθώς και θέματα της επιχείρησης. Ο έλεγχος για την κατανάλωση ενέργειας και φυσικών πόρων (νερό, πετρέλαιο θέρμανσης, φυσικό αέριο) των ξενοδοχείων γίνεται από τους διευθυντές των ξενοδοχείων, τις Διευθύνσεις Δικτύου και τη Διεύθυνση Επιμελητείας (www.envirohelp.gr):

3.2 Σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης

3.2.1 Ορισμός

Με τον όρο περιβαλλοντική διαχείριση εννοείται σημαίνει ο έλεγχος των δραστηριοτήτων που μπορεί να αναλάβει κάποιος, προκειμένου να διατηρήσει τους φυσικούς πόρους και να αποφύγει την ρύπανση αυτών. Αυτό αντιστοιχεί στην καθημερινή ζωή του ατόμου, αλλά κανονικά είναι στην επιχείρηση όπου ο περιβαλλοντικός αντίκτυπος είναι ο μεγαλύτερος. (Edwards, 2001)

3.2.2 Σύστημα Διαχείρισης

Η βασική διαδικασία ενός συστήματος διαχείρισης μπορεί, σύμφωνα με το Wellge (2009), να χωριστεί σε έξι βασικούς τομείς:

- Καθορισμός στόχων
  - Προσδιορισμός της ανάγκης για δράση
  - Κατανομή των πόρων
  - Σχεδιασμός και εκτέλεση μέτρων
  - Έλεγχος επιτυχίας, αξιολόγηση της απόδοσης και καθορισμός νέων στόχων
- Επιπλέον, ένα σύστημα διαχείρισης αποτελείται από στοιχεία εγγενή στο πεδίο στο οποίο επικεντρώνεται. Στην περίπτωση ενός ποιοτικού συστήματος αυτό θα μπορούσε να είναι η αξιολόγηση των προμηθευτών, ενώ ένα περιβαλλοντικό σύστημα περιλαμβάνει μεθόδους για την αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ή συστημάτων για την αντιμετώπιση έκτακτων περιστατικών. (Jackson, 1997)

3.2.3 Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης

Λαμβάνοντας υπόψη τα σημερινά περιβαλλοντικά προβλήματα και με βάση την ποιότητα του συστήματος διαχείρισης αναπτύχθηκαν περιβαλλοντικά μοντέλα διαχείρισης. Αυτά τα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης δίνουν στις

επιχειρήσεις τη δυνατότητα να μειώνουν συνεχώς τις περιβαλλοντικές τους επιπτώσεις. (Wellge, 2009).

Ένα σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης δεν περιορίζεται σε ορισμένους τομείς της επιχείρησης, αλλά πρέπει να θεωρείται ως ζωτικό στοιχείο του έργου του διοικητικού οργάνου. Αυτό σημαίνει ότι όλα τα τμήματα μιας επιχείρησης, λειτουργικές περιοχές και γραμμές παραγωγής, αποτελούν μέρος της ανάπτυξης και της εφαρμογής ενός τέτοιου συστήματος. Η διεξοδική σύνθεση μιας περιβαλλοντικής πολιτικής είναι εξαιρετικά σημαντική, καθώς η περιβαλλοντική διαχείριση βασίζεται στην ελεύθερη βούληση μιας επιχείρησης και στις ιδιαιτερότητές της που αφορούν τις περιβαλλοντικές πτυχές. Βεβαίως, οι εξωτερικές απαιτήσεις πρέπει να εκπληρωθούν ως ένας ελάχιστος στόχος. (DyllickBrenzinger et al., 1997)

Ειδικά οι απαιτήσεις που επιβάλλονται από το κράτος εξακολουθούν ακόμη να θεωρούνται ως απειλές από τις επιχειρήσεις, αλλά ένα σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης τους βοηθά να αλλάξουν την ενεργητική τους συμπεριφορά σε μια προορατική (Engel, 2010). Επιπλέον, η εφαρμογή ενός τέτοιου συστήματος όχι μόνο καθιστά δυνατή την επίτευξη των νομικών απαιτήσεων αλλά παρακινεί να αναλάβει οικειοθελώς πρόσθετα καθήκοντα σχετικά με το περιβάλλον (Wellge, 2009). Με τη βοήθεια της σωστής κατανομής των πόρων, τον προσδιορισμό των ευθυνών και τη συνεχή βελτιστοποίηση των διαδικασιών τα περιβαλλοντικά ζητήματα μπορούν να αντιμετωπιστούν με τάξη και συνέπεια (Haider, 2001).

3.2.4 Περιβαλλοντική διαχείριση των ξενοδοχείων

Από το 1990, η ξενοδοχειακή βιομηχανία κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες προς την κατεύθυνση της βιωσιμότητας εφαρμόζοντας διάφορα εργαλεία σε εθελοντική βάση. Τα εθελοντικά περιβαλλοντικά εργαλεία φθάνουν από τους κώδικες δεοντολογίας, τις βέλτιστες περιβαλλοντικές πρακτικές, τα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης, ως στους δείκτες περιβαλλοντικών επιδόσεων. (Burzis, 2010)

Σύμφωνα με το Ayuso, το 2007, τα οικολογικά σήματα και τα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης είναι από τα πλέον χρησιμοποιούμενα περιβαλλοντικά

εργαλεία στον ξενοδοχειακό κλάδο, όπου τα τελευταία έφεραν τη μεγαλύτερη επιτυχία. (Ayuso, 2007)

Τόσο οι κινητήριοι παράγοντες όσο και τα εμπόδια για τη δημιουργία ενός συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης στον ξενοδοχειακό κλάδο ποικίλλουν από χώρα σε χώρα και εξαρτώνται από τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων (Burzis, 2010) Ενδεχόμενα κίνητρα είναι:

- Αυξημένη κερδοφορία (για παράδειγμα μέσω εξοικονόμησης κόστους)
- Βελτιωμένη δημόσια εικόνα
- Νομικές ρυθμίσεις
- Προσωπική δέσμευση (για παράδειγμα, για εξοικονόμηση φυσικών πόρων και διατήρηση του περιβάλλοντος)
- Ανταγωνιστικό πλεονέκτημα
- Κυβερνητικό κίνητρο

Τα αντιληπτά εμπόδια είναι:

- Υψηλό κόστος υλοποίησης
- Έλλειψη τεχνολογίας
- Χρονοβόρα διαδικασία υλοποίησης
- Υψηλή ανάγκη για αλλαγές στην υποδομή (για παράδειγμα, επιδοτήσεις, φορολογικά οφέλη ή κυρώσεις για μη συμμόρφωση) για παράδειγμα νέο ηλεκτρικό εξοπλισμό)
- Έλλειψη ανθρώπινου δυναμικού
- Περιορισμένες γνώσεις σχετικά με τα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης

3.2.5 Υφιστάμενα Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης

Τρία μόνο συστήματα διαχείρισης επικεντρώνονται αποκλειστικά στην οικολογική διάσταση της βιωσιμότητας και αυτά είναι : ISO 14001, EMAS και EcoStep. Τα συστήματα είναι διεθνώς αναγνωρισμένα (Lucerne University of Applied Sciences and Arts, 2011). Τα συστήματα ISO 14001 και EMAS είναι τα δύο πιο γνωστά συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης (Pischon, 1999, Wellge, 2009) , ενώ το EcoStep βασίζεται πλήρως στο ISO 14001 (Lucerne University of Applied Sciences and Arts, 2011)

3.2.5.1 Το EMAS (Eco-Management and Audit Scheme)

Το EMAS ή αλλιώς Σύστημα Οικολογικής Διαχείρισης και Ελέγχου είναι ένα εθελοντικό πρόγραμμα περιβαλλοντικής διαχείρισης και περιβαλλοντικού ελέγχου. Εισήχθη από την Ευρωπαϊκή Ένωση το 1993. Η πρόθεση ήταν να δημιουργηθεί ένα εργαλείο για τις επιχειρήσεις και άλλους οργανισμούς που θα τους βοηθούσαν στη βελτίωση των περιβαλλοντικών τους επιδόσεων. Το πραγματικό νομικό υπόβαθρο είναι ο κανονισμός αριθ. 1221/2009 (EMAS III). (EMAS)

Σύμφωνα με τα άρθρα 48 και 50 του κανονισμού EMAS III, το πρόγραμμα αναθεωρείται αντίστοιχα στις νέες επιχειρησιακές εμπειρίες, στη διαδικασία εφαρμογής και στη διεθνή ανάπτυξη. (Europäische Union, 2009) Το EMAS είναι ένα σύστημα προσανατολισμένο στην απόδοση. Οι επιχειρήσεις δεν πρέπει μόνο να πληρούν τις νομικές απαιτήσεις, αλλά πρέπει να αυξάνουν συνεχώς τις περιβαλλοντικές τους επιδόσεις. Είναι σημαντικό να συμμετάσχουν οι εργαζόμενοι στις διαδικασίες, προκειμένου να διασφαλιστεί το ενδιαφέρον των εργαζομένων για την προστασία του περιβάλλοντος . Επιπλέον, μια επιχείρηση που υποβάλλει αίτηση εγγραφής στο EMAS πρέπει να παρέχει στο κοινό μια περιβαλλοντική δήλωση σχετικά με την κατανάλωση πόρων και ενέργειας, τις εκπομπές, τα απόβλητα και ότι άλλο σχετίζεται με το περιβάλλον (EMAS) (Wellge, 2009). Για να επιτευχθεί αυτή η επικύρωση πρέπει να διενεργηθεί περιβαλλοντικός έλεγχος, ακολουθούμενος από τους επόμενους κυκλικούς οικολογικούς ελέγχους. Οι οικολογικοί έλεγχοι διαχειρίζονται από τους κρατικούς περιβαλλοντολόγους, οι οποίοι πραγματοποιούν τον διοικητικό έλεγχο. Μια επικυρωμένη επιχείρηση αποτελεί μέρος δημόσιου μητρώου, λαμβάνει ευρωπαϊκό αριθμό μητρώου και μπορεί να χρησιμοποιεί το επίσημο λογότυπο του EMAS. (EMAS)

Η εγγραφή ισχύει για τρία έτη και ακολουθεί ετήσια αξιολόγηση και επικαιροποίηση της περιβαλλοντικής δήλωσης διασφαλίζοντας τη σωστή χρήση του πρωτοκόλλου. Η ποιότητα του EMAS εποπτεύεται από τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EMAS). Από την αναθεώρηση του EMAS I, όλες οι επιχειρήσεις που επιθυμούν να αυξήσουν την περιβαλλοντική τους απόδοση επιτρέπεται να συμμετέχουν στο EMAS, ανεξάρτητα από την επιχειρηματική τους δραστηριότητα. Η μόνη προϋπόθεση είναι να βρίσκεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση ή σε μια χώρα με διμερείς συνθήκες με την Ευρωπαϊκή Ένωση. (Engel, 2010)

3.2.5.2 Το Πρότυπο ISO 14000

Ο Διεθνής Οργανισμός Τυποποίησης (ISO) είναι ένας θεσμός τυποποίησης που βρίσκεται στη Γενεύη της Ελβετίας. Ιδρύθηκε το 1947 ως ιδιωτικό, μη κυβερνητικό, διεθνές οργανισμό προτύπων. (Engel, 2010) . Στόχος είναι να προωθηθεί η διεθνής εναρμόνιση και η ανάπτυξη προτύπων όπως για παράδειγμα τα μεγέθη χαρτιού ή τα πρότυπα ποιότητας και περιβάλλοντος. (Theodore, 2010) Συνολικά, το ISO έχει αναπτύξει πάνω από 18'000 διαφορετικά πρότυπα (ISO, 2009). Αν και είναι ιδιωτικό ίδρυμα, οι κρατικοί φορείς συμμετάσχουν στην ανάπτυξη αυτών των προτύπων. Παρόλο που όλα τα πρότυπα που αναπτύχθηκαν από το ISO είναι εθελοντικά, διάφορες κυβερνήσεις έχουν συμπεριλάβει τα πρότυπα ISO στους κανονισμούς τους και περίπου 160 χώρες ενεργούν ως μέλη ISO. (Theodore , 2010)

Λόγω της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (UNCED), που πραγματοποιήθηκε στο Ρίο ντε Τζανέιρο το 1992, δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στο θέμα της αειφόρου ανάπτυξης. (Theodore & Theodore, 2010). Εκεί αποφασίστηκε ότι το ISO δεν αρκεί να ενσωματωθεί στην περιβαλλοντική προστασία για τη διαχείριση της ποιότητας. Ως εκ τούτου, αναπτύχθηκε ένα εντελώς νέο και ανεξάρτητο από το σύστημα διαχείρισης ποιότητας ISO 9000 σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης. Για το σκοπό αυτό δημιουργήθηκε η "Τεχνική Επιτροπή 207 Περιβαλλοντική Διαχείριση" (TC 207). (Engel, 2010), όπου ιδιώτες και κρατικοί εμπειρογνώμονες από 75 χώρες συμμετέχουν ενεργά σε αυτή την τεχνική επιτροπή και άλλες 26 χώρες δρουν ως παρατηρητές. Επιπλέον, συμμετέχουν στο TC 207 41 διεθνείς και περιφερειακοί οργανισμοί, μεταξύ των οποίων UNCTAD,

UNEP, WHO και ΠΟΕ. Το TC 207 αποτελείται από 6 υποομάδες αρμόδιες για συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης, τον περιβαλλοντικό έλεγχο και τις σχετικές περιβαλλοντικές έρευνες, την περιβαλλοντική επισήμανση, την αξιολόγηση περιβαλλοντικών επιδόσεων, την αξιολόγηση κύκλου ζωής και τη διαχείριση των αερίων θερμοκηπίου και συναφείς δραστηριότητες. (Διεθνής Οργανισμός Τυποποίησης, Πρότυπα ISO, 2011)

Στο έτος 1996 στη σειρά προτύπων «ISO 14000 - Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης» δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά ως ενιαίο παγκόσμιο σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης. Αυτές οι σειρές προτύπων υποστηρίζουν τις επιχειρήσεις στην απόκτηση περιβαλλοντικών προσανατολισμένων επιδόσεων και στην επαλήθευση αυτών των προσπαθειών. Προκειμένου να βελτιωθεί η προστασία του περιβάλλοντος, αναλύονται οι επιπτώσεις στο περιβάλλον των δραστηριοτήτων, των προϊόντων και των υπηρεσιών μιας επιχείρησης και καθορίζονται οι κατάλληλοι στόχοι. (Engel, 2010)

Με τη βοήθεια του ISO 14000, οι επιχειρήσεις μπορούν όχι μόνο να μειώσουν τις αρνητικές επιπτώσεις τους στο περιβάλλον αλλά και να τις στηρίξουν στην εκπλήρωση των νομικών περιβαλλοντικών απαιτήσεων (Theodore & Theodore, 2010). Το ISO 14000 είναι κατάλληλο για όλες τις επιχειρήσεις του κλάδου εμπορίου, κατασκευών ή υπηρεσιών ανεξάρτητα από το μέγεθός τους (Dyllick-Brenzinger et al., 1997).

Στην αρχή της εφαρμογής του προτύπου ISO 14000, η διοίκηση πρέπει να καθορίσει μια κατάλληλη περιβαλλοντική πολιτική. Η περιβαλλοντική πολιτική πρέπει να είναι αρκετά λεπτομερής, καθώς συγκεκριμένες ενέργειες στηρίζονται στη συνέχεια. Επιπλέον, η πολιτική αυτή πρέπει να είναι προσιτή στο κοινό και να επικοινωνεί, να υλοποιείται και να συμμορφώνεται με αυτήν στην επιχείρηση. Στη συνέχεια πραγματοποιείται μια πρώτη ανασκόπηση των δραστηριοτήτων, των προϊόντων και των υπηρεσιών της επιχείρησης, προκειμένου να ενημερωθεί για την αλληλεπίδρασή τους με το περιβάλλον. Τα αποτελέσματα αυτής της ανασκόπησης αποτελούν τη βάση για το στρατηγικό σχέδιο. Ο στρατηγικός σχεδιασμός μπορεί να συγκριθεί με τη διαχείριση έργων, καθώς περιλαμβάνει επίσης το πεδίο εφαρμογής, το χρόνο, το κόστος και τις ευθύνες. Στη συνέχεια, η επιχείρηση πρέπει να προσδιορίσει περιβαλλοντικές πτυχές οι οποίες μπορούν να επηρεαστούν ή και να ελεγχθούν από

την επιχείρηση. Πρέπει να καθοριστούν περιβαλλοντικοί στόχοι σύμφωνα με αυτές τις πτυχές και με τις νομικές περιβαλλοντικές απαιτήσεις. Ο περιβαλλοντικός στόχος είναι ένας γενικός στόχος και εξακολουθεί να είναι πολύ γενικός. Ως εκ τούτου, οι συγκεκριμένοι στόχοι που συνίστανται σε ποσοτικοποιημένες μετρήσεις πρέπει να καθορίζουν τους στόχους. Οι στόχοι εκπονούνται από την ίδια την επιχείρηση και δεν αποτελούν συνιστώσες των προτύπων ISO 14000. Το τελευταίο βήμα είναι να ληφθεί υπόψη το στρατηγικό σχέδιο που περιλαμβάνει τους στόχους . Απαιτούνται τόσο εσωτερικοί και εξωτερικοί έλεγχοι όσο και ανασκοπήσεις προκειμένου να καθοριστεί εάν τα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης ακολουθούν τις απαιτήσεις του πρότυπου ISO και να διασφαλιστεί η συνεχής βελτίωση. Η περιβαλλοντική διαχείριση δεν παραμένει σταθερή, αλλά συνεχώς εξελίσσεται (Theodore & Theodore, 2010).

3.2.5.3 ISO 14001

Η σειρά προτύπων ISO 14000 αποτελείται συνολικά από 22 πρότυπα. Η οικογένεια ISO 14000» παρέχει μια επισκόπηση αυτών των κανόνων, συμπεριλαμβανομένων των αριθμών και των τίτλων τους. Μια επιχείρηση μπορεί να πιστοποιηθεί μόνο για το πρότυπο ISO 14001 και όχι για το σύνολο των προτύπων ISO 14000. (Cascio, 1996) Οι επιχειρήσεις που πληρούν το πρότυπο ISO 14001 έχουν πιστοποίηση. Η πιστοποίηση διεξάγεται από τρίτους οργανισμούς και όχι από το ίδιο το ISO (Theodore & Theodore, 2010). Ως εκ τούτου, το ISO 14001 αποτελεί το κεντρικό έγγραφο των προτύπων ISO 14000. Παρέχει πληροφορίες σχετικά με τη δομή και τις ελάχιστες απαιτήσεις των συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης. Επιπλέον, αποτελεί τη βάση για την υλοποίηση, τη συντήρηση, τον έλεγχο και την πιστοποίηση. (Dyllick-Brenzinger et al., 1997) Το πρότυπο περιλαμβάνει έξι κατηγορίες απαίτησης στο τμήμα 4 του εγγράφου ISO 14001: γενικές απαιτήσεις, περιβαλλοντική πολιτική, σχεδιασμός, εφαρμογή και λειτουργία, έλεγχος και ανασκόπηση της διαχείρισης (Theodore & Theodore, 2010).

3.2.5.4 Σύγκριση των προτύπων

Δεδομένου ότι ο κανονισμός EMAS III βασίζεται στις απαιτήσεις του ISO 14001 «Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης - Απαιτήσεις με Καθοδήγηση για Χρήση», τα δύο συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης διαφέρουν ελάχιστα σήμερα. (Wellge, 2009) Οι διαφορές παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 1. Διαφορές των 2 συστημάτων

	ISO 14001	EMAS III
Goal	Constant improvement in the environmental management system	Constant improvement in the environmental management system and the environmental performance
Area of application	Worldwide	European Union and associated countries
Test system	Private	Governmental
Test procedure	Certification	Validation and entry in public register
Verification	Certificate	Participation document and registration document
Publicity effectiveness	Certificate and environmental policy	Documents, EMAS Logo, environmental policy, environmental statement

Παρόλο που και τα δύο συστήματα αναφέρουν ως ανώτερο στόχο την προστασία του περιβάλλοντος εξακολουθούν να παρουσιάζουν αποκλίσεις μεταξύ τους. Ενώ το πρότυπο ISO 14001 ζητά μόνο τη συνεχή βελτίωση του ίδιου του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης, το EMAS III προχωρά ένα βήμα μπροστά και απαιτεί επιπρόσθετα την πρόοδο των περιβαλλοντικών επιδόσεων. (Engel, 2010)

Όμως λόγω της υιοθέτησης του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης ISO 14001 - Απαιτήσεις με οδηγίες για χρήση "στους κανονισμούς EMAS III, τα δύο ανταγωνιστικά συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης συνδέονται πλέον μεταξύ τους. Αυτό μπορεί να είναι ένα πλεονέκτημα για τις επιχειρήσεις, καθώς μπορούν να

εφαρμόσουν σταδιακά τα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης. Για παράδειγμα, πραγματοποιούν τη πιστοποίηση ISO 14001 και στη συνέχεια αποφασίζουν αν θέλουν να προχωρήσουν ένα βήμα παραπάνω με την πιστοποίηση και του EMAS III. (Engel, , 2010)

Το γεγονός ότι το ISO 14001 λειτουργεί παγκοσμίως καθιστά αυτό το σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης περισσότερο χρησιμοποιήσιμο. Ένας κανόνας που είναι ανεξάρτητος από τις χώρες ή τις περιφέρειες είναι ένα τεράστιο πλεονέκτημα, δεδομένου ότι οι επιχειρήσεις σήμερα λειτουργούν σε παγκόσμιο πλαίσιο και τα σύνορα και οι εθνικές νομοθεσίες καθίστανται λιγότερο σημαντικές. Ως εκ τούτου, το πρότυπο ISO 14001 υπερτερεί του EMAS III. (Engel, 2010).

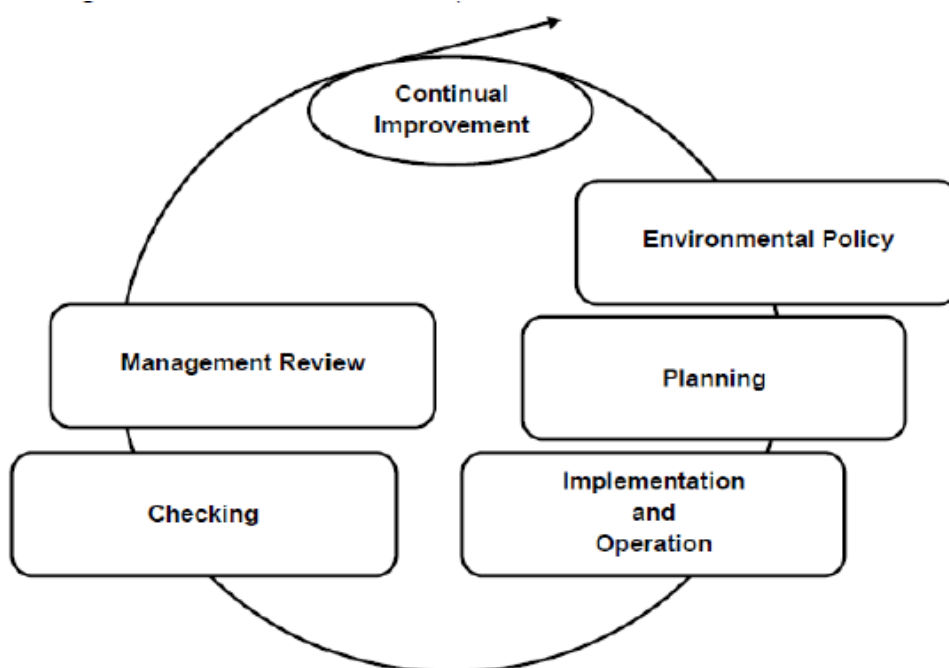
Παρ'όλα αυτά, παρουσιάζονται και μειονεκτήματα όταν ισχύουν κανόνες σε όλο τον κόσμο. Οι επιχειρήσεις που εφαρμόζουν το πρότυπο ISO 14001 ή το EMAS III βασίζονται σε διαφορετικές απαιτήσεις που ποικίλλουν από χώρα σε χώρα. Για παράδειγμα, μια επιχείρηση σε αναπτυσσόμενη χώρα αντιμετωπίζει πολύ χαμηλότερες νομικές περιβαλλοντικές απαιτήσεις και μπορεί να τοποθετηθεί ως φιλική προς το περιβάλλον, ενώ οι επιχειρήσεις στις βιομηχανικές χώρες πρέπει να αντιμετωπίσουν αυστηρότερες νομικές περιβαλλοντικές απαιτήσεις και μια αγορά στην οποία πολλοί ανταγωνιστές έχουν ήδη υιοθετήσει ένα σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης. Αυτό αποτελεί μια μεγάλη πρόκληση για το ISO 14001, καθώς οι παγκόσμιες διαφορές είναι ακόμη υψηλότερες από εκείνες που αντιμετωπίζει το EMAS στην Ευρωπαϊκή Ένωση. (Engel, 2010). Η σειρά προτύπων ISO 14000 επωφελείται από τη συμβατότητα με τη σειρά προτύπων ISO 9000 (σύστημα διαχείρισης ποιότητας) και το υψηλό επίπεδο ευαισθητοποίησής τους. Οι επιχειρήσεις που είναι πιστοποιημένες κατά ISO 9000 γνωρίζουν ήδη τη βασική δομή του ISO 14001. Ως εκ τούτου, το δυναμικό πιστοποίησης για το ISO 14001 είναι υψηλότερο από εκείνο για το EMAS III. (Engel, 2010).

Γενικά, μπορεί να ειπωθεί ότι ο αριθμός των συμμετεχόντων αυξάνεται για το ISO 14001 και συνεχίζει να μειώνεται για το EMAS III. Μέχρι το 2011, περίπου 5'000 επιχειρήσεις είναι EMAS επικυρωμένες, ενώ έως το 2009 οι επιχειρήσεις που κατέχουν πιστοποιητικό ISO 14001 για περίπου 223'000 από αυτές είναι 90'000 ευρωπαϊκές επιχειρήσεις και 1'500 βρίσκονται στην Ελβετία. ((Lucerne University of Applied Sciences and Arts, 2011).

3.2.6 Λεπτομερής ανάλυση του ISO 14001

3.2.6.1 Απαιτήσεις ISO 14001

Το ISO 14001 είναι ένα σύστημα διαχείρισης που αποτελείται από πέντε στοιχεία τα οποία είναι διατεταγμένα σε σειρά και συνδέονται μεταξύ τους όπως παρουσιάζεται στην Εικόνα 1.

Εικόνα 1: Μοντέλο του Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (ιδία απεικόνιση σύμφωνα με το Europäisches Komitee für Normung, 2003)

(Dyllick-Bren et al., 1997).

Ο γενικός στόχος του ISO 14001 είναι να βελτιώσει τις περιβαλλοντικά προσανατολισμένες επιδόσεις μιας επιχείρησης. Το σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης παρέχει μια δομημένη διαδικασία, προκειμένου να επιτευχθεί συνεχής βελτίωση. Μέσω τακτικών αξιολογήσεων του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης, μπορούν να επιτευχθούν βελτιωμένες περιβαλλοντικές επιδόσεις. Μια επιχείρηση χωρίς υφιστάμενο σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης θα πρέπει καταρχάς, μέσω μιας αξιολόγησης, να προσδιορίσει την περιβαλλοντική της θέση. Ο στόχος είναι να χρησιμοποιηθούν οι περιβαλλοντικές πτυχές μιας επιχείρησης ως

βάση για την ανάπτυξη ενός συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης. Η εκτίμηση θα πρέπει να περιλαμβάνει(Europäisches Komitee für Normung, 2003):

- Προσδιορισμός σημαντικών περιβαλλοντικών πτυχών
- Νομικές και άλλες περιβαλλοντικές απαιτήσεις
- Εξέταση των υφιστάμενων περιβαλλοντικών πρακτικών και δράσεων
- Αξιολόγηση εμπειριών από προηγούμενες καταστάσεις έκτακτης ανάγκης

Στην περίπτωση όπου η επιχείρηση έχει την ευελιξία να καθορίζει από μόνη της τα όριά της μπορεί να υλοποιήσει το ISO 14001 για όλη την επιχείρηση ή μόνο για ορισμένες λειτουργικές μονάδες. Για το σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης πρέπει να είναι όλες οι δραστηριότητες, τα προϊόντα και οι υπηρεσίες των επιχειρησιακών ή λειτουργικών μονάδων υπόψη. Ο βαθμός λεπτομερειών και η πολυπλοκότητα του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης, το εύρος της τεκμηρίωσης και οι πόροι που παρέχονται εξαρτώνται από το μέγεθος της επιχείρησης και τις δραστηριότητές της. (Europäisches Komitee für Normung, 2003)

3.2.7 Περιβαλλοντική πολιτική

Η περιβαλλοντική πολιτική καθορίζει τις προθέσεις και τις βασικές αρχές μιας επιχείρησης σχετικά με τις συνολικές περιβαλλοντικές επιδόσεις τους (Engel, 2010). Η πολιτική θα πρέπει να περιλαμβάνει τη δέσμευση της διαχείρισης να συμμορφώνεται με τις νομικές και άλλες περιβαλλοντικές απαιτήσεις (Europäisches Komitee für Normung, 2003). Επιπλέον, η πολιτική χρησιμεύει για τον καθορισμό περιβαλλοντικών στόχων και ως εκ τούτου αποτελεί τη βάση για τον συγκεκριμένο σχεδιασμό δράσης (Engel, 2010). Η περιβαλλοντική πολιτική πρέπει να είναι σαφώς διατυπωμένη ώστε να είναι κατανοητή στους εσωτερικούς και εξωτερικούς ενδιαφερόμενους και να προσαρμόζεται τακτικά στις μεταβαλλόμενες συνθήκες και εμπειρίες (Europäisches Komitee für Normung, 2003). Επίσης μπορεί να θεωρηθεί ως η κινητήρια δύναμη για την εφαρμογή και τη βελτίωση του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης. Κατά συνέπεια, η περιβαλλοντική πολιτική πρέπει να ταιριάζει με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις των δραστηριοτήτων, των προϊόντων και

των υπηρεσιών των επιχειρήσεων. Η συνεχής βελτίωση, που σημαίνει να βελτιώνεται συνεχώς το σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης προκειμένου να επιτευχθεί βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων, είναι ζωτικής σημασίας. Η περιβαλλοντική πολιτική πρέπει να είναι ανοιχτή στους υπαλλήλους, καθώς η υλοποίηση γίνεται μέσω των ατομικών υπαλλήλων και πρέπει να είναι διαθέσιμη στο κοινό. (Engel, 2010).

3.2.8 Ευρωπαϊκό οικολογικό σήμα (ECOLABEL)

Το εθελοντικό κοινοτικό σύστημα απονομής οικολογικού σήματος λειτουργεί από το 1992 και αποτελεί μέρος της κύριας Ευρωπαϊκής στρατηγικής που εστιάζει στην προαγωγή της αειφόρου παραγωγής και κατανάλωσης. Συγκεκριμένα το σύστημα αποσκοπεί στην προώθηση προϊόντων και υπηρεσιών, τα οποία μπορούν να συμβάλλουν στον περιορισμό των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον καθόλη τη διάρκεια της ζωής τους, συνεισφέροντας έτσι στην αποδοτική χρήση των πόρων και σε ένα υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος. Ο στόχος αυτός επιτυγχάνεται με την καθοδήγηση και την ενημέρωση των καταναλωτών με ακριβείς, μη παραπλανητικές και επιστημονικά τεκμηριωμένες πληροφορίες σχετικά με τα συγκεκριμένα προϊόντα και τις υπηρεσίες.

Η νομοθεσία η οποία διέπει το Οικολογικό Σήμα είναι ο νέος Κανονισμός (ΕΚ) 66/2010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Νοεμβρίου 2009 σχετικά με το οικολογικό σήμα της ΕΕ (EU Ecolabel).

Το Ανώτατο Συμβούλιο Απονομής Οικολογικού Συμβουλίου - ΑΣΑΟΣ είναι ο εθνικός αρμόδιος φορέας για την απονομή του ευρωπαϊκού οικολογικού σήματος με Πρόεδρο τον εκάστοτε Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Περιβάλλοντος Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής - ΥΠΕΚΑ. Η λειτουργία του ΑΣΑΟΣ διέπεται από την ΚΥΑ υπ. αρ. 86644/2482/15.09.1993 (ΦΕΚ 763/Β/1993), τον Κανονισμό (ΕΚ) υπ. αρ. 66/2010 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 25ης Νοεμβρίου 2009.

Το ΑΣΑΟΣ είναι ενδεκαμελές όργανο, συγκροτείται με Απόφαση του Υπουργού ΠΕΚΑ και αποτελείται μεταξύ άλλων και από ένα εκπρόσωπο (με τον αναπληρωτή του) συγκεκριμένων αρμόδιων φορέων, όπως αναφέρεται στη σχετική ΚΥΑ (οι εκπρόσωποι είναι από το Υπουργείο ΠΕΚΑ, Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων,

ΓΣΕΕ, ΣΕΒ, Γενικό Χημείο του Κράτους, ΣΕΒ, Οργάνωση Καταναλωτών, Οικολογική Οργάνωση). Η θητεία των μελών του ΑΣΑΟΣ είναι διετής (<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=521>).

Η χρήση του ευρωπαϊκού οικολογικού σήματος προστατεύεται από:

- ✓ την αγορανομική διάταξη Φ1-218/30.01.1998 (ΦΕΚ 139/Β/18.02.1998) σχετικά με τη χρήση του όρου «οικολογικό» στην οποία αναφέρεται ότι «απαγορεύεται η χρήση του επιθετικού προσδιορισμού «οικολογικό» ή «οίκο» στα ελληνικά ή σε ξένη γλώσσα, κατά την διάθεση στην κατανάλωση, πώληση και διαφήμιση κάθε είδους προϊόντος, εφόσον σε αυτό δεν έχει εκχωρηθεί ο παραπάνω όρος ή οικολογικό σήμα ...» και
- ✓ τις διατάξεις του νέου Κανονισμού 66/2010 (άρθρο 10 περί εποπτείας της αγοράς και ελέγχου της χρήσης του οικολογικού σήματος της ΕΕ & άρθρο 17 περί κυρώσεων).

Εικόνα 2. Το σήμα του Ecolabel

Από την Ε.Ε. έχουν θεσπισθεί μέχρι τώρα οικολογικά κριτήρια για 11 κατηγορίες προϊόντων & 2 κατηγορίες υπηρεσιών οι οποίες είναι. (<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=521>):

- ✓ προϊόντα καθαρισμού,
- ✓ ηλεκτρικές συσκευές,
- ✓ ένδυση,

- ✓ επικαλύψεις-επενδύσεις δαπέδων,
- ✓ κηπουρική, έπιπλα,
- ✓ χαρτί,
- ✓ οικιακές συσκευές και αντικείμενα,
- ✓ υπόλοιπα οικιακά αντικείμενα,
- ✓ λιπαντικά,
- ✓ υπηρεσίες τουριστικών καταλυμάτων και
- ✓ υπηρεσίεςκατασκηνώσεων/καμπινγκ

Στις υπηρεσίες τουριστικών καταλυμάτων υπάρχει απόφαση επιτροπής σχετικά με τον καθορισμό οικολογικών κριτηρίων απονομής κοινοτικού οικολογικού σήματος για υπηρεσίες τουριστικών καταλυμάτων. Τα κριτήρια αποσκοπούν στον περιορισμό των κύριων επιπτώσεων στο περιβάλλον κατά τις τρεις φάσεις του κύκλου ζωής της υπηρεσίας (αγορά, παροχή υπηρεσίας, απόβλητα).Πιο συγκεκριμένα :

- περιορισμός της κατανάλωσης ενέργειας,
- περιορισμός της κατανάλωσης νερού,
- περιορισμός της παραγωγής αποβλήτων,
- προώθηση της χρήσης ανανεώσιμων πόρων και ουσιών που είναι λιγότερο επιβλαβείς για το περιβάλλον,
- προώθηση της περιβαλλοντικής ενημέρωσης και εκπαίδευσης.

3.2.9 Green Key

Το Green Key είναι ένα εθελοντικό οικολογικό σήμα που απονέμεται σε περισσότερα από 2.900 ξενοδοχεία και άλλα καταστήματα σε 57 χώρες.Το βραβείο Green Key είναι το κορυφαίο πρότυπο για την αριστεία στον τομέα της περιβαλλοντικής ευθύνης και της βιώσιμης λειτουργίας του τουριστικού κλάδου. Αυτό το αναγνωρισμένο οικολογικό σήμα αποτελεί δέσμευση των επιχειρήσεων ότι οι εγκαταστάσεις τους συμμορφώνονται με τα αυστηρά κριτήρια που έχει θέσει το Ίδρυμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Ένα πράσινο κλειδί σημαίνει την υπόσχεση στους φιλοξενούμενους ότι, επιλέγοντας να παραμείνουν στην εγκατάσταση του Green Key, βοηθούν να κάνουν τη διαφορά σε περιβαλλοντικό επίπεδο. Τα υψηλά περιβαλλοντικά πρότυπα

που αναμένονται από αυτές τις εγκαταστάσεις διατηρούνται μέσω αυστηρής τεκμηρίωσης και συχνών ελέγχων. Το Green Key είναι κατάλληλο για ξενοδοχεία, ξενώνες, μικρά καταλύματα, κάμπινγκ, πάρκα διακοπών, συνεδριακά κέντρα, εστιατόρια και αξιοθέατα (<http://www.greenkey.global/>).

Εικόνα 3. Το σήμα Green Key

Τα κριτήρια για τη βράβευση μιας επιχείρησης με το οικολογικό σήμα ποιότητας "the Green Key" χωρίζονται στις παρακάτω 13 κατηγορίες (<http://www.greenkey.global/>):

1. Περιβαλλοντική διαχείριση
2. Συμμετοχή του Προσωπικού
3. Πληροφόρηση των πελατών
4. Διαχείριση Νερού
5. Πλύσιμο και καθαρισμός
6. Διαχείριση Απορριμμάτων
7. Ενέργεια
8. Τρόφιμα και ποτά
9. Εσωτερικό περιβάλλον
10. Κήποι και χώροι στάθμευσης
11. Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη
12. Πράσινες δραστηριότητες

13. Διοίκηση

Σκοπός τους προγράμματος είναι (<http://www.greenkey.global/>):

- ✓ Αύξηση της χρήσης φιλικά περιβαλλοντικών και βιώσιμων μεθόδων λειτουργίας και τεχνολογίας των επιχειρήσεων, μειώνοντας τη συνολική χρήση των πόρων
- ✓ Αύξηση της ευαισθητοποίησης και αλλαγή συμπεριφοράς των πελατών, του προσωπικού και των προμηθευτών των επιμέρους επιχειρήσεων του τουρισμού
- ✓ Αύξηση της χρήσης φιλικών προς το περιβάλλον και βιώσιμων μεθόδων και αύξηση της ευαισθητοποίησης, δημιουργώντας αλλαγές στη συμπεριφορά στη βιομηχανία της φιλοξενίας και του τουρισμού

3.2.10 LEED (Leadership in Energy and Environmental Design)

Η μέθοδος L.E.E.D (Leadership in Energy and Environmental Design) αποτελεί ένα διεθνώς αναγνωρισμένο σύστημα περιβαλλοντικής πιστοποίησης/αξιολόγησης κτιρίων και οικισμών. Αποτελεί δημιούργημα του U.S.G.B.C -U.S. Green Building Council (Συμβούλιο Πράσινων Κτιρίων των Η.Π.Α.) και άρχισε να εφαρμόζεται πιλοτικά το 1998 (leed.usgbc.org/leed.html).

Εικόνα 4. Το σήμα LEED

Το L.E.E.D. ενθαρρύνει και επιταχύνει την υιοθέτηση πρακτικών για βιώσιμα και πράσινα κτίρια και οικισμούς σε διεθνές επίπεδο μέσω δημιουργίας και εφαρμογής

διεθνώς κατανοητών και αποδεκτών κριτηρίων αναφοράς, τα οποία περιλαμβάνουν εφιστάμενα και νέα πρότυπα, εργαλεία και κριτήρια απόδοσης. Το L.E.E.D. Rating System (leed.usgbc.org/leed.html):

- Έχει εθελούσια βάση
- Market – driven
- Βασίζεται σε κοινές παραδοχές

Οι κατηγορίες χώρων προς πιστοποίηση είναι οι ακόλουθοι:

✓ LEED for New Construction

Συμπεριλαμβάνει μελετητικές και κατασκευαστικές διαδικασίες που αναφέρονται:

- στην κατασκευή νέων κτιρίων
- σε ριζικές ανακαινίσεις υφιστάμενων κτιρίων οι οποίες περιλαμβάνουν:
  - σημαντικές βελτιώσεις των συστημάτων θέρμανσης, ψύξης και κλιματισμού (HVAC)
  - σημαντικές τροποποιήσεις κτιριακού κελύφους
  - σημαντικές επεμβάσεις στον εσωτερικό χώρο

✓ LEED for Existing Buildings

Αφορά υφιστάμενα κτίρια και αναφέρεται στην εφαρμογή βιώσιμων πρακτικών και τη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των σημαντικότερων εν εξελίξει κτιριακών δραστηριοτήτων, όπως:

- προγράμματα συντήρησης του κτιριακού περιβάλλοντα χώρου
- κτιριακός καθαρισμός και τις κτιριακές μετατροπές με προϊόντα και διαδικασίες φιλικές προς το περιβάλλον
- χρήση νερού και ενέργειας
- βιώσιμες πολιτικές προμηθειών
- διαχείριση υδάτινων αποβλήτων
- ποιότητα εσωτερικού περιβάλλοντος

✓ LEED for Core & Shell

Αναφέρεται στην περίπτωση όπου ο κύριος του έργου μπορεί να επέμβει στο κέλυφος και τον «πυρήνα» του κτιρίου (π.χ. Μηχανολογικές, ηλεκτρολογικές,

υδραυλικές εγκαταστάσεις και συστήματα πυροπροστασίας) αλλά δεν μπορεί να επέμβει στο κτιριολογικό πρόγραμμα και εσωτερική διαρρύθμιση, τα οποία εξαρτώνται από τον κύριο χρήστη.

✓ LEED for Commercial Interiors

Αναφέρεται σε επαγγελματικούς εσωτερικούς χώρους κτιρίων. Στόχος είναι:

- κάλυψη των αναγκών των άμεσων χρηστών δημιουργώντας υγιείς και παραγωγικούς χώρους εργασίας,
- μειωμένο κόστος συντήρησης και λειτουργίας,
- ελαχιστοποιημένο περιβαλλοντικό αποτύπωμα.

✓ LEED for Retail

Αναφέρεται σε επαγγελματικούς εσωτερικούς χώρους πώλησης αγαθών και υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των τραπεζών, εστιατορίων, πολυκαταστημάτων και καταστήματα ειδών ένδυσης και ηλεκτρονικών συσκευών. Το LEED αναγνωρίζοντας την μοναδική φύση αυτών των χώρων, αντιμετωπίζει το κάθε είδος ξεχωριστά. Προβλέπονται δύο εναλλακτικές λύσεις:

- Νέα κτίρια και ριζικές ανακαινίσεις
- Εσωτερικοί χώροι με εμπορική χρήση

✓ LEED for Homes

Αναφέρεται σε κτίρια κατοικιών. Η αξιολόγηση με την μέθοδο LEED ενισχύει την εμπορική αξία της κατοικίας διασφαλίζοντας ένα υγιές και βιώσιμο περιβάλλον διαμονής και μειώνοντας την απαιτούμενη ενέργεια χρήσης κατά 20-30%.

✓ LEED for Neighborhood Development

Αναφέρεται σε οικισμούς, συνοικίες ή τμήματα συνοικιών χωρίς κανένα περιορισμό (ελάχιστο ή μέγιστο) στην έκταση ή το μέγεθος του έργου. Το πρότυπο LEED for ND συνδυάζει τις αρχές:

- της πράσινης οικοδόμησης (Green Buildings)
- της έξυπνης ανάπτυξης (Smart Growth),
- της Νέας Πολεοδομίας (New Urbanism),
- της αειφόρου ανάπτυξης

✓ LEED for Schools

Αναφέρεται σε σχολικές εγκαταστάσεις και διασφαλίζει ένα υγιές, άνετο και βιώσιμο περιβάλλον, αναγνωρίζοντας τις ιδιαιτερότητες ενός τέτοιου χώρου.

✓ LEED for Healthcare

Αναφέρεται σε εγκαταστάσεις υγειονομικής περίθαλψης, τα κτίρια των οποίων διέπονται από αυστηρούς κανονισμούς που δεν καλύπτονται από το LEED for New Construction.

Η κλίμακα αξιολόγησης αποτελείται από 4 βαθμίδες όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 2. Κλίμακα αξιολόγησης

Πιστοποιημένο κτίριο	Certified: 40-49 βαθμοί
Ασημένιο	Silver: 50-59 βαθμοί
Χρυσό	Gold: 60-79 βαθμοί
Πλατινένιο	Platinum: 80-100 βαθμοί

Οι βασικές κατηγορίες/παράγοντες βαθμολόγησης λειτουργιών και χαρακτηριστικών με τις οποίες ασχολείται σε ένα έργο η μέθοδος LEED είναι (leed.usgbc.org/leed.html):

1. Γενική Βιωσιμότητα:

Ενθαρρύνει τις στρατηγικές που ελαχιστοποιούν τις επιπτώσεις στα οικοσυστήματα και τους υδάτινους πόρους.

2. Ορθολογική χρήση υδάτων:

Ενθαρρύνει την έξυπνη χρήση του νερού, μέσα και έξω από το κτίριο, με σκοπό τη μείωση της κατανάλωσης πόσιμου νερού.

3. Ενέργεια και Ατμοσφαιρική Ρύπανση:

Ενθαρρύνει την βέλτιστη ενεργειακή απόδοση κτιρίου μέσω καινοτόμων στρατηγικών.

4. Υλικά και Φυσικοί Πόροι:

Ενθαρρύνει τη χρήση βιώσιμων δομικών υλικών και τη μείωση των αποβλήτων.

5. Περιβαλλοντική ποιότητα εσωτερικού χώρου:

Ενθαρρύνει την βελτίωση της ποιότητας του εσωτερικού αέρα και την πρόσβαση σε φυσικό φως και θέα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Τις τελευταίες δεκαετίες λόγω του συνεχούς αυξανόμενου τουρισμού παρατηρείται παράλληλα μια αύξηση στην δημιουργία νέων ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων ή ακόμη και ανακαίνιση των ήδη υπαρχόντων έτσι ώστε οι παροχές που θα προσφέρουν να ικανοποιούν σε μεγάλο βαθμό ακόμη και τους απαιτητικούς. Όμως αυτό το φαινόμενο έχει σαν αποτέλεσμα κυρίως δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον. Αυτό παρατηρείται σε όλο τον κύκλο ζωής ενός ξενοδοχείου. Οι τομείς που πλήττονται κυρίως είναι οι φυσικοί πόροι (νερό, έδαφος και αέρας) προκαλώντας σημαντικά προβλήματα τόσο σε τοπικό επίπεδο όσο και σε παγκόσμιο. Εδώ και αρκετά χρόνια γίνεται προσπάθεια είτε μέσω κρατικών είτε μέσω ιδιωτικών φορέων να υπάρξει μια σωστή διαχείριση των ξενοδοχείων έτσι ώστε η φύση να βρίσκεται σε μια ισορροπία. Στην αντίθετη περίπτωση ακόμη και το ίδιο στο ξενοδοχείο θα επηρεαστεί αρνητικά. Είναι πλέον σαφές ότι οι ίδιοι οι ιδιοκτήτες των ξενοδοχείων θα πρέπει να ακολουθήσουν μια άλλη πολιτική έτσι ώστε και να δράσουν με διάφορους τρόπους έτσι ώστε να αποφύγουν αρνητικές συνέπειες για την επιχείρησή τους. Κάποια από τα μέτρα που θα μπορούσαν να ληφθούν είναι τα ακόλουθα:

Πράσινες πρακτικές: Παρά τα έξοδα εγκατάστασης και την πιθανή μακροχρόνια απόδοση των επενδύσεων που σχετίζονται με περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες, τα οικονομικά οφέλη συνήθως υπερβαίνουν το κόστος υλοποίησης. Ξεκινώντας από έργα που απαιτούν λιγότερη ένταση κεφαλαίου, π.χ. ο εκσυγχρονισμός των λαμπτήρων, η μέτρηση της ενέργειας και το προσωπικό κατάρτισης για να συνειδητοποιήσει τη χρήση ενέργειας - μπορεί να οδηγήσει σε σημαντική εξοικονόμηση κόστους. Υπάρχουν πολλές πράσινες πρακτικές που μπορούν να

εφαρμόσουν τα ξενοδοχεία ως προληπτικά μέτρα για την εξοικονόμηση περιττών δαπανών. Παραδείγματα αυτών των πρακτικών είναι:

- Πρόληψη της ρύπανσης, όπως η απόρριψη αποβλήτων σε υδάτινες οδούς, η χρήση τοπικών προϊόντων για την εξοικονόμηση των μεταφορών και το κόστος των καυσίμων.
- Αποτελεσματική χρήση ενέργειας π.χ. Χρήση συμπαγών λαμπτήρων φθορισμού, εγκατάσταση πράσινων στεγών, εγκατάσταση ηλιακών θερμαντικών συσκευών ή άλλων πηγών ανανεώσιμης ενέργειας, συστήματα ντους χαμηλής ροής για εξοικονόμηση νερού και ενέργειας. Ένας ενεργειακός έλεγχος που διεξάγεται από εμπειρογνώμονα στον τομέα της ενέργειας είναι ο καλύτερος τρόπος για να έχετε μια συνολική εικόνα των ενεργειών που πρέπει να γίνουν προκειμένου να βελτιωθεί η ενεργειακή απόδοση ενός συγκεκριμένου ξενοδοχείου.
- Ανακύκλωση & Επαναχρησιμοποίηση π.χ. επαναχρησιμοποίηση λινών για εξοικονόμηση νερού, απορρυπαντικών, ενέργειας και αερίων θερμοκηπίου.
- Προστατεύστε το κτίριο από ακραίες θερμοκρασίες: Μόνωση παραθύρων, Μόνωση κτιρίων, Πρόληψη της διείσδυσης αέρα και περιττή εξωτερική παροχή αέρα, Εγκατάσταση συσκευών σκίασης, Εξωτερικές εργασίες για τη βελτίωση της άνεσης του καλοκαιριού είναι οι τρόποι προστασίας των ξενοδοχειακών κτιρίων από ακραίες θερμοκρασίες

Κανονιστική συμμόρφωση: Τα ξενοδοχεία πρέπει να προβλέπουν τις μελλοντικές ρυθμιστικές αλλαγές και να εφαρμόζουν πρωτοβουλίες για την άμβλυνση των πιθανών δαπανηρών επιπτώσεων των αναδυόμενων κανονισμών. Ορισμένοι περιβαλλοντικοί κανονισμοί είναι κατάλληλοι για τον οικονομικό ανταγωνισμό, δεδομένου ότι ενθαρρύνουν την καινοτομία που μπορεί να αντισταθμίσει το κόστος συμμόρφωσης. Με την εφαρμογή μέτρων ενόψει των κοινωνικών και ρυθμιστικών πιέσεων, μπορεί να βρεθεί απροσδόκητη αλλά ουσιαστική εξοικονόμηση κόστους καθώς και πιθανές νέες περιοχές κέρδους.

Στρατηγική Διαχείρισης Περιβαλλοντικού Κινδύνου: Παραδοσιακά, η στρατηγική διαχείρισης κινδύνων ενός ξενοδοχείου έχει επικεντρωθεί στις ανησυχίες για την

υγεία και την ασφάλεια γύρω από τα τρόφιμα και το νερό, προσβολή από επιβλαβείς οργανισμούς, πυρκαγιά ή ζημιά στο νερό, εστίες της νόσου, καθώς και την ασφάλεια των επισκεπτών και την ασφάλεια. Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, τα περιβαλλοντικά και κοινωνικά ζητήματα αναδύονται ως βασικό ζήτημα κινδύνου για τον τομέα της στέγασης. Η ξενοδοχειακή βιομηχανία θα πρέπει να εξετάσει τους περιβαλλοντικούς κινδύνους από τη μόλυνση του νερού και της γης, την ατμοσφαιρική ρύπανση και την ηχορύπανση, τις περιβαλλοντικές πρακτικές της αλυσίδας εφοδιασμού και τη διαχείριση αποβλήτων

Δήλωση Περιβαλλοντικής Πολιτικής: Πρέπει να συντάσσεται δήλωση περιβαλλοντικής πολιτικής για να επικοινωνεί τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά. Οι δηλώσεις πολιτικής πρέπει να κοινοποιούνται μέσω εγχειριδίων για τους υπαλλήλους, στο πίσω μέρος του σπιτιού, στον ιστότοπο, στα ενημερωτικά πακέτα επισκεπτών κλπ. Μια καλά γραπτή δήλωση πολιτικής πρέπει να εκφράζει τα εξής:

- Περιβαλλοντικοί στόχοι που θα αναλάβει η εγκατάσταση (για παράδειγμα, δέσμευση για μείωση του 20% των αποβλήτων κατά το έτος X).
- Ο τρόπος με τον οποίο ο οργανισμός στοχεύει να αντιμετωπίσει τους ανθρώπους που απασχολεί (για παράδειγμα, διαφυλάσσοντας ίσες ευκαιρίες και άλλα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα).
- Ο τρόπος με τον οποίο στοχεύει να ενσωματωθεί στην κοινότητα στην οποία βασίζεται και συνεργάζεται σε οποιαδήποτε σημαντικά τοπικά ζητήματα που επηρεάζουν την επιχείρηση.

Εκπαίδευση των εργαζομένων: Για να είναι επιτυχές ένα περιβαλλοντικό πρόγραμμα, οι στόχοι και οι στόχοι πρέπει να ενσωματωθούν στην κατάρτιση των εργαζομένων. Οι εργαζόμενοι πρέπει να γνωρίζουν τις πολιτικές και τις πρωτοβουλίες, καθώς και τους στόχους και τους στόχους του περιβαλλοντικού προγράμματος. Αυτές οι πληροφορίες θα πρέπει να περιλαμβάνονται στην τεκμηρίωση κατάρτισης, σε πακέτα προσανατολισμού για νέους υπαλλήλους, καθώς και σε άλλες μεθόδους κατάρτισης του προσωπικού, με στόχο την ενσωμάτωση αυτών των πολιτικών στην οργάνωση. Οι αφίσες, τα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου του γενικού προσωπικού και άλλα λιγότερο επίσημα μέσα είναι επίσης

ένας πολύ καλός τρόπος για να ενημερωθούν οι εργαζόμενοι σχετικά με τις πρωτοβουλίες περιβαλλοντικών προγραμμάτων. Οι πολιτικές λειτουργούν καλύτερα όταν τα μέλη του προσωπικού κατανοούν τις ευθύνες τους για την επίτευξη των στόχων πολιτικής. Οι ξενοδοχειακές εταιρείες μπορούν να χρησιμοποιούν περιβαλλοντικά προγράμματα ως κίνητρο προσωπικού - οι οικονομικές αποταμιεύσεις που μεταφέρονται μεταφράζονται σε μετρητά ή άλλα οφέλη, όπως εσωτερικές εκδηλώσεις ή ταξίδια.

Ευαισθητοποίηση των επισκεπτών: Οι τουρίστες συχνά αγνοούν τις επιπτώσεις που έχουν ενώ βρίσκονται σε διακοπές και γι 'αυτό είναι σημαντικό να τους βοηθήσουμε να καταλάβουν πώς μπορούν να ελαχιστοποιήσουν αυτό το γεγονός. Υπάρχουν πολλοί τρόποι να το κάνετε αυτό, για παράδειγμα, παρέχοντας πληροφορίες σχετικά με την ιστοσελίδα, τους κοινόχρηστους χώρους του ξενοδοχείου και τα δωμάτια. Η εμπιστοσύνη των πελατών μπορεί να αυξηθεί μόλις βιώσουν ένα ξενοδοχείο που έχει επιδείξει ένα επίπεδο περιβαλλοντικής δέσμευσης.

Ηγεσία αιεφορίας: Τα ξενοδοχεία πρέπει να προωθήσουν την ανάπτυξη του πράσινου τουρισμού και να προωθήσουν τα οφέλη για τους καλεσμένους του. Τα ξενοδοχεία πρέπει να βρουν οραματιστές ηγέτες που μπορούν να εμπνεύσουν, να εκπαιδεύσουν και να πυροδοτήσουν τον ενθουσιασμό για βιωσιμότητα μέσα από τον οργανισμό. Ένα από τα κύρια καθήκοντά τους θα είναι να πείσουν τους ηγέτες των τμημάτων ότι η βιωσιμότητα δεν είναι απλώς μια άλλη πτωτική πορεία αλλά ένα έγκυρο επιχειρηματικό μοντέλο με πραγματικά οφέλη. Κάθε τμήμα μιας ξενοδοχειακής επιχείρησης πρέπει να συνεργαστεί με τους υπεύθυνους της αιεφορίας για να καθορίσει τον τρόπο με τον οποίο ο περιβαλλοντισμός επηρεάζει την ομάδα του, αναπτύσσει μια σαφή στρατηγική με μετρήσιμους στόχους και στη συνέχεια δημιουργεί ένα σχέδιο για την επίτευξη των στόχων του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Τερζάκης, Α., 2003, “Τουρισμός και Περιβάλλον”, Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Ρίζος.
- Medlik, S., 1994. The Business of Hotels. Butterworth-Heinemann : s.n
- Zacharatos, G., 1984. Tourismus und Wirtschaftsstruktur – Dargestellt am Beispiel Griechenlands.. s.l.:s.n
- Jones, P. & Lockwood, A., 1989. The Management of Hotel Operations: an innovative approach to the study of hotel management. London: Casell.
- Δρ. Δημήτρης Λαλούμης - Πρόεδρος ΔΡΑΤΤΕ, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Τουριστικών Επιχειρήσεων Τ.Ε.Ι. Αθήνας Available at.: <http://www.dratte.gr/ARTHRA/2006hotelstory.htm> (2018)
- <http://www.glhs.gr>
- Χατζηβέργης Κ., 2012, Σημειώσεις στο μάθημα: Διοίκηση Ξενοδοχειακών επιχειρήσεων. Λάρισα
- Seitz, G. (1997). Bezugsrahmen zur Erfassung der Hotellerie in Deutschland. In G. Seitz, Hotelmanagement (p. 8). Berlin, Heidelberg, New York: Springer-Verlag.
- Hänsler, K. H. (2000). Leistungen und Leistungserstellung in der Hotellerie. In K. H. Hänsler, Management in der Hotellerie und Gastronomie (pp. 87-141). München, Wien: R. Oldenbourg Verlag.
- Hotelleriesuisse. (2010). Geschäftsbericht 2010. Bern, Switzerland.
- Hotelsterne. (n.d.). Geschichte und Entwicklung des Originals. Retrieved May 04, 2011, from Hotelsterne: <http://www.hotelsterne.ch/index.cfm?A0F5C6001143DAD1544A54A56FB CDD4>
- Hotelstars. (2010, December 01). Erläuterung zum Kriterienkatalog. Germany, The Netherlands, Austria, Sweden, Switzerland, Czech Republic, Hungary.

- Bügler T., 2011. Handbook to achieve the ISO 14001 Certification in the Hotel Industry.
- http://www.hotelsline.gr/root/newhotel/prodiagrafes_x.asp
- Simon. A., Lambert D., 2006. Earth Science: An illustrated guide to science. New York NY 10001: Chelsea House, σελ. 20. earth science. ISBN 0-8160-6164-5.
- iPlan Consult (Intl) LTD, 2017. ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT STUDY REPORT FOR THE PROPOSED RESIDENTIAL HOTEL APARTMENTS ON PLOT L.R. NO. 4242/65 ALONG SAUNDERS CLOSE, OFF GETATHURU ROAD, KITUSURU AREA- NAIROBI CITY COUNTY, APRIL 2017
- Lin-Heng, L., & Ofori, G. S. 2010. The Environmental Dimensions of the Hotel Industry. In L. Lin-Heng, & G. S. Ofori, Sustainability Matters (pp. 37-43). New, Jersey, London, Singapore, Beijing, Shanghai, Hong Kong, Taipei, Chennai: World Scientific
- Tourism Development in Mallorca: Is Water Supply a Constraint?
- Essex S., Kent M. & Newnham R. 2004 Journal of Sustainable Tourism Tourism Development in Mallorca: Is Water Supply a Constraint?. Volume 12,
- Gössling, S., Peeter, P. and Scott, D. 2008 Consequences of climate policy for international tourist arrivals in developing countries. Third World Quarterly, 29(5), 873-901
- UNEP (2014) “Tourism’s Three Main Impact Areas” accessed in 2018 at: <http://www.unep.org/resourceefficiency/Business/SectoralActivities/Tourism/TheTourismandEnvironmentProgramme/FactsandFiguresaboutTourism/ImpactsofTourism/EnvironmentalImpacts/TourismsThreeMainImpactAreas/tabid/78776/Default.aspx>
- Zein, K., Wazner, M. S., & Meylan, G. 2008, . Best Environmental Practices for the Hotel Industry. Lausanne, Switzerland
- UNEP (1997), Coastal Tourism in the Wider Caribbean Region Impacts and Best Management Practices.
- World Tourism Organization (WTO) (1998), Guide for Local Planner Authorities in Developing Sustainable Tourism
- UNEP (2011) “Tourism: Investing in Energy and Resource Efficiency” Part of the 2011 UNEP Green Economy Report, UNEP 2011

- Sunlu U., 2003 ENVIRONMENTAL IMPACTS OF TOURISM. Environments And Agriculture in Mediterranean region ,p 263-270.
- Hall M.C. (2001), “Trends in Ocean And Coastal Tourism: The End of The Last Frontier?”, Ocean & Coastal Management, 44, pp. 601-618.
- Lin-Heng, L., & Ofori, G. S. (2010). The Environmental Dimensions of the Hotel Industry. In L. Lin-Heng, & G. S. Ofori, Sustainability Matters (pp. 37-43). New, Jersey, London, Singapore, Beijing, Shanghai, Hong Kong, Taipei, Chennai: World Scientific.
- World Wildlife Fund (WWF) 1994, Tourism Concern: Sustainable Tourism: Moving from Theory to Practice, www.unepie.org/tourism/ (site developed by UNEPIE with the support of the UNEP).
- World Wildlife Fund (WWF) 1992, Tourism Concern: Beyond the Green Horizon: Principles for sustainable Tourism.
- Lemma A., 2014. Tourism Impacts . Evidence of Impacts on employment, gender, income. Overseas Development Institute. July 2014
- Sloan, P., Legrand, W., & Chen, J. S. 2009. Energy Efficiency. In P. Sloan, W. Legrand, & J. S. Chen, Sustainability in the Hospitality Industry: Principles of Sustainable Operations (pp. 13-26). Oxford, Burlington: Butterworth-Heinemann.
- UNEP (1998), How the Hotel and Tourism Can Protect the Ozone Layer.
- Naik A., 2014. ‘Environmental Issues and Social Exclusion’. Centre for the Study of Social Exclusion and Inclusive Policy, Shivaji University, Kolhapur.
- Οικονόμου Σ., Βλάχου Α., 2010. Διερεύνηση της περιβαλλοντικής επίδοσης των ξενοδοχείων και ενοικιαζόμενων δωματίων στη νήσο Κέρκυρα. ΣΣΔΟ- p378-390
- www.envirohelp.gr
- Edwards, A. 2001. Introduction to Environmental Management. In T. Edwards, ISO 14001 Environmental Certification: Step by Step (pp. 1-3). Oxford: Butterworth-Heinemann
- Wellge, S. 2009. Umweltmanagement. In S. Wellge, Evaluation von betrieblichen Umweltmanagementsystemen (pp. 7-9, 11-18). Darmstadt: Institut WAR.

- Jackson, S. 1997. Introduction to Integrated Management Systems. In S. Jackson, The ISO 14001 Implementation Guide: Creating an Integrated Management System (p. 4). New York: John Wiley & Sons, Inc
- Dyllick-Brenzinger, T., Gilgen, P. W., Häfliger, B., & Wasmer, R. 1997. Umweltmanagementsysteme. In T. Dyllick-Brenzinger, P. W. Gilgen, B. Häfliger, & R. Wasmer, SAQ-Leitfaden zur Norm ISO 14001 Umweltmanagementsysteme (pp. 11-19). Olten: Schweizerische Arbeitsgemeinschaft für Qualitätsförderung (SAQ).
- Engel, G.-R. 2010. Ansatz der Europäischen Gemeinschaft. In G.-R. Engel, Analyse und Kritik der Umweltmanagementsysteme (pp. 24-25). Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH.
- Haider, S. I. 2001. Objective. In S. I. Haider, Environmental Management System ISO 14001:2004 (p. 1). Broken Sound Parkway: Taylor and Francis Group LLC.
- Ayuso, S. 2007. Comparing Voluntary Policy Instruments for Sustainable Tourism: The Experience of the Spanish Hotel Sector. Barcelona, Spain.
- Burzis, H. U. 2010. The Adoption and Implementation of Environmental Management Systems in New Zealand Hotels: the Manager's Perspective. Auckland, New Zealand.
- Pischon, A. 1999. Integrierte Managementsysteme für Qualität, Umweltschutz und Arbeitssicherheit. Berlin: Springer
- Lucerne University of Applied Sciences and Arts. 2011, Nachhaltigkeitslabels in Tourismus und Hotellerie Schlussbericht 2. Teil (Nachhaltigkeit in der Hotelklassifikation). Lucerne, Switzerland.
- EMAS. 2011,. EMAS Statistics Evolution of Organizations and Sites. Retrieved May 02, 2011, from EMAS: <http://ec.europa.eu/environment/emas/pictures/Stats/201103%20Overview%20of%20the%20takeup%20of%20EMAS%20across%20the%20years%202.JPG>
- Europäische Union. (2009). Verordnung (EG) Nr. 1221/ 2009 des Europäischen Parlaments und des Rates. Amtsblatt der Europäischen Union
- EMAS. (n.d.). Was ist EMAS. Retrieved April 21, 2011, from EMAS - Eco-Management and Audit Scheme: <http://www.emas.de/ueber-emas/was-ist-emas/>

- Theodore, M. K., & Theodore, L. 2010. ISO 14000. In M. K. Theodore, & L. Theodore, Introduction to Environmental Management (pp. 45-60). Boca Raton: CRC Press Taylor & Francis Group.
- ISO Central Secretariat. 2009. Environmental Management The ISO 14000 Family of International Standards. Geneva, Switzerland
- International Organization for Standardization. 2011. Origins and ISO/ TC 207. Retrieved May 02, 2011, from International Organization for Standardization:
http://www.iso.org/iso/iso_catalogue/management_and_leadership_standards/environmental_management/origins_and_iso_tc207.htm
- <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=521>
- <http://www.greenkey.global>
- leed.usgbc.org/leed.html